

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 23

София, сръда, 14 декември

1927 г.

24. заседание

Вторникъ, 13 декември 1927 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 40 м.)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже при-
сътвуватъ нужното число народни представители, от-
кривамъ заседанието.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни пред-
ставители: Никола Аретовъ, Христо К. Баевъ, Христо Ба-
ралиевъ, Борисъ Бошковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Герасимъ
Ангеловъ Величковъ, Добри Витановъ, Никола Владовъ,
Петъръ Гаговъ, Павелъ Георгиевъ, Стойчо Георгиевъ,
Христо Горневъ, Д-ръ Никола Думановъ, Д-ръ Цвѣтанъ
Дяковъ, Борисъ Ефтимовъ, Трифонъ Ерменковъ, Д-ръ Димо
Желъзовъ, Савчо Ивановъ, Георги Илиевъ, Левъ Кацковъ,
Величко Кознички, Иванъ Колевъ, Георги Кулишевъ, Иванъ
Куртевъ, Кънчо Кънчевъ, Теодоси Кънчевъ, Коста Лул-
чевъ, Рашко Маджаровъ, Александъръ Малиновъ, Добри
Манасиевъ, Христо Мановъ, Калоянъ Маноловъ, Христо
Марковъ, Тончо Мечкарски, Д-ръ Кънчо Милановъ, Милю
Милевъ, Петъръ Миновъ, Василь Митевъ, Добри Митевъ,
Димитъръ Мишайковъ, Емануилъ Начевъ, Стефанъ Пъй-
чевъ, Александъръ Пиронковъ, Христо Рашковъ, Григоръ
Реджовъ, Д-ръ Владимиръ Руменовъ, Никола Стамболиевъ,
Димитъръ Стефановъ, Таско Стоилковъ, Петъръ Стояновъ,
Христо Стояновъ, Стефанъ Тасевъ, Андрей Тодоровъ, Ан-
гелъ Томчевъ, Желю Тончевъ, Недѣлко Топаловъ, Ангелъ
Узуновъ, Иванъ Харизановъ, Иванъ Христовъ, Цвѣтко
Цвѣтковъ, Антонъ Ченгелиевъ и Иванъ п. Янчевъ).

Съобщавамъ, че бюрото на Събранието е разрешило
отпускъ на следнитъ народни представители:

- На г. Йосифъ Марулевъ — 1 день;
- На г. Левъ Кацковъ — 1 день;
- На г. д-ръ Димо Желъзовъ — 3 дни;
- На г. Василь Митевъ — 5 дни;
- На г. Димитъръ Мишайковъ — 3 дни;
- На г. Таско Стоилковъ — 2 дни;
- На г. Борисъ Евтимовъ — 1 день;
- На г. Петъръ Цуцумановъ — 1 день;
- На г. Тончо Мечкарски — 2 дни;
- На г. Димитъръ Бъровъ — 1 день;
- На г. Димитъръ Яневъ — 2 дни;
- На г. Пандо Сидовъ — 1 день;
- На г. Борисъ Бошковъ — 2 дни и
- На г. Андрей Тодоровъ — 4 дни.

Отъ Министерството на финанситъ е постъпилъ проектъ
за тълкувателенъ законъ по чл. 56 отъ закона за селско-
стопанско настаняване на бѣжанцитъ — „Държавенъ вест-
никъ“ брой 213 отъ 18 декември 1926 г. (Вж. прил. Т. I,
№ 20) Ще ви се раздаде.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ —
продължение разискванията по първото четене на законо-
проекта за насърчение мѣстната индустрия.

Има думата народниятъ представителъ г. Стойчо Мо-
шановъ.

С. Мошановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни
представители! Предложениетъ законопроекта за насър-
чение на мѣстната индустрия е единъ отъ етапитъ на сто-
панската и социалната политика на правителствата на Де-
мократическия сговоръ следъ 9 юний. Ще трѣбва да се под-

чертае, че първитъ грижи на тия правителства бѣха за
стопански по-слабитъ съсловия, а този законопроектъ,
който е завършекъ на цѣла верига мѣропрития, се отнася
до по-силнитъ стопански съсловия въ страната.

Безспорно, голѣма е заслугата на тия правителства съ
създаването на една цѣла система на социално законода-
телство въ защита на труда, която се изрази особено въ
двата закона, за общественитъ осигуровки и за настаняване
на работа и осигуряване при безработица, защото тия за-
кони не сѣ само едни платонически законодателни разно-
реждания, но сѣ свързани съ парични тежести и за дър-
жавата, и за лицата, които тия закони засѣгатъ.

Следъ тия закони управлението на Демократическия сго-
воръ пристѣпи къмъ други мѣропрития, засѣгащи защи-
тата на занаятчийското съсловие. Измѣнението на закона
за организиране и подпомагане занаятитъ, и особено
измѣнението на закона за търговскитъ камари, съ което
се даде заслуженото мѣсто на занаятчийското съсловие въ
тия голѣми и съ значение стопански институти, гласува-
ниятъ на първо четене законопроектъ за амбулантната тър-
говия — всичко това сѣ мѣропрития, които, взети въ едно
късо време, не могатъ да не бѣдатъ отбелязани като единъ
действителенъ етапъ отъ една планомерна стопанска поли-
тика, целяща защитата на занаятчийското съсловие.

Трѣбваше управлението на Демократическия сговоръ да
има вече втора своя Камара съ свое болшинство, за да
може да пристѣпи къмъ уреждане положението на нашата
индустрия. Може-би за нѣкои отъ насъ тя да се явява като
предприятие на голѣмитъ капитали, като предприятие на
едни по-голѣми и ограничени по число стопански интереси.
Обаче, вземайки предъ видъ развитието на нашата инду-
стрия и положението, въ което тя се намира днесъ, не бива
да гледаме съ завистливо око на нея, както изглежда, че
нѣкои господа гледатъ, когато разглеждаме закона за на-
сърдението ѝ. Покровителството на нашата индустрия не
бива да се гледа съ ревнивостъ отъ другитъ съсловия въ
нашата страна. Интереситъ на българския занаятчия абсо-
лютно съ нищо нѣма да бѣдатъ засегнати отъ това, че съ
законодателни мѣрки се дава единъ по-силенъ тласкъ на
българската индустрия. Защо? Защото стопанското раз-
витие на всички страни, и на нашата, е стигнало вече до-
тамъ, че сѣ ясно разграничили дейноститъ, които из-
вършватъ тия две производства, безъ да си прѣчатъ едно
на друго. Занаятчийството у насъ си има своята строго
опредѣлена клиентела. Тя е локалната, мѣстната клиентела
въ даденъ градъ и неговия районъ. Занаятчията нѣма ам-
бицията, произвеждайки въ единъ градъ, неговото произ-
водство да надмине нуждитъ на тоя градъ, като пазаренъ
районъ. Следователно, ако ние изоставимъ нашата инду-
стрия и не я покровителствуваме, съ това положението на
българския занаятчия абсолютно съ нищо нѣма да бѣде
подобро. Напротивъ, занаятчията ще бѣде изложенъ на
една много по-голѣма опасностъ, на единъ много по-го-
лѣмъ рискъ, ако отворимъ вратитъ за конкуренцията на
чуждата индустрия, безспорно, много по-силна, много по-
добре организирана, отколкото е българската индустрия.
Така че всичкитъ тия мѣропрития, които ние вземаме за
насърчение нашата индустрия, ако не ги вземемъ, българ-

ското занаятчийство, може би повече отъ българската индустрия, ще почувствува конкуренцията на по-добре организираната, на по-силната индустрия въ западна Европа.

Азъ не знамъ какво ще бъде становището спрямо този законопроектъ на тия, които казватъ, че представляватъ интереситъ на нашето земеделско население — амбиция, която иматъ почти всички политически партии въ това Народно събрание. Партията на Земеделския съюзъ още не се е изказала, но азъ не доущамъ, че тя може да се обяви противъ принципа на насърчение, на покровителство българската индустрия. За да дойда до това убеждение, както и по-нататъкъ ще спомена, ме кара митническата политика, която Земеделскиятъ съюзъ има, когато управляваше страната. Законътъ за митническата тарифа отъ 1922 г. е първиятъ системенъ опитъ за едно сериозно и здраво закриляне на българската индустрия чрезъ митническата тарифа. И азъ не вѣрвамъ, че днесъ Земеделскиятъ съюзъ, когато е въ опозиция, ще има нѣкакво основание да напусне тая своя здрава и логична позиция. Казвамъ логична, защото земледелието може само да спечели отъ една индустрия, която ще има за обектъ преработването продуктитъ на земеделското стопанство. Аксиома въ стопанската наука днесъ и въ стопанския животъ на всички страни е, че тѣзи земеделски култури, които се преработватъ по индустриаленъ начинъ преди да дойдатъ до консоматора, безспорно, иматъ една по-висока цена.

Но българското земледелие има и другъ единъ страниченъ интересъ отъ развитието на българската индустрия: работната рѣка, която отъ денъ на денъ въ нашето село става излишна, ще може да намѣри пласментъ и нѣма да тежи ненужно на и безъ туй слабото земеделско стопанство. Така че, отъ тѣзи две гледни точки и съ огледъ на митническата политика на Земеделския съюзъ, когато управляваше страната, азъ вѣрвамъ, че по този законопроектъ Земеделскиятъ съюзъ не ще отстъпи отъ гледището, че държавата и народното стопанство иматъ всички интересъ отъ защитата на индустрията.

Г. г. народни представители! Законопроектътъ се разглежда отъ страна на опозицията отъ ораторъ на Демократическата партия. Ораторъ на Социалдемократическата партия бѣше изобщо интересенъ, но специално единъ пунктъ отъ неговата речъ, който бѣше и основата на речта му, ние ще трѣбва да го подчертаемъ като единъ новъ етапъ въ стопанската политика на Социалдемократическата партия въ нашата страна. Още въ 1897 г., когато за пръвъ пътъ България сключи търговски договори, съ които косвено се покровителствуваше българската индустрия, и се коментираха резултатитъ отъ първия законъ за насърчение мѣстната индустрия отъ 1894 г., покойниятъ дѣдо Благоевъ е казалъ: (Чете) „Не остава съмнение, че при настоящитъ международни условия, създадени отъ капиталистическата форма на производство, не е възможно въ страни закѣснѣли да се развие „народенъ капиталъ“ и „народна индустрия“ безъ протекция и привилегии. Следъ първитъ направени крачки въ индустриалното развитие на страната и следъ създаване на предварително необходимитъ условия за капиталистическитъ форми на производство, безъ изкуственъ начинъ е невъзможно ускорението на по-нататъшното имъ развитие“. Това е становището, което навремето единъ отъ теоретичитъ на социалдемократическото движение у насъ постави като начало на тѣхнитъ отношения спрямо протекционистическата политика на държавата. Вѣрно е, че дѣдо Благоевъ, следъ като постави тѣзи принципи, казваще, че това индустриално производство ще създаде богатства, които ще се концентриратъ въ рѣцетъ на нѣколко богаташи, но той живѣше съ надеждата, че индустрията, усъвършенствуванна, единъ денъ пъкъ ще премине отъ рѣцетъ на работничеството, на колективитета — традиционната социалистическа доктрина на Карлъ Маркса. Обаче азъ лично съмъ изнаеда чухъ г. Сотиръ Яневъ, отъ името на Социалдемократическата партия, както той заяви, да откъртва военичката, запалена предъ охлузената икона на българския работникъ и да запалва голѣма свѣщъ предъ дебелая кожухъ на бай Пижо. Дали това отстъпление отъ доктрината е съ огледъ на партийни интереси, това е тѣхна работа. Но въ всѣки случай, това е единъ момейтъ, който при разискването на този законопроектъ ние не можемъ да не отбележимъ. И ако оттогава сѣ се минали 30 години, тия 30 години сѣ повече въ полза на тезата, която Социалдемократическата партия е поддържала въ миналото, но не въ полза на тезата, поддържана отъ г. Янева.

II Анастасовъ (с. д): Вие съвсемъ другояче я тълкувате.

С. Мошановъ (д. ст): Нѣмамъ намѣрение да влизамъ въ полемика.

Но азъ не мога да не отбележа и друго едно твърдение на г. Яневъ — неговитъ изводи за фактическия облаго, които българската индустрия била получавала отъ държавата. Макарь неговата аргументация да направи видимо впечатление, понеже бѣше логична, тя е погрѣшна, защото основата, отъ която той трѣгва, е погрѣшна. Той счита, че българската държава е дала на българската индустрия, следъ последния законъ отъ 1909 г., едно насърчение, възлизащо на крупната цифра 2½ милиарда лева. Г. Яневъ счита митата, които държавата не е събирала при внасянето на суровитъ продукти, като една сума, която излиза отъ държавната хазна, за да се даде на българскитъ индустриали — едно становище, безспорно, погрѣшно. Ако нѣмаше тази индустрия, тия сурови материали нѣмаше да влѣзатъ и като така държавата не би имала отде да събере тия мита.

Г. Петровъ (нац. л.): Отъ фабрикатитъ, които ще се внасятъ.

С. Мошановъ (д. ст): Ако вие не насърчите една индустрия, тя нѣма да дойде да се установи въ страната, за да фабрикува даденъ продуктъ; а щомъ не я създадете, значи ще липсва този институтъ, който ще преработва тия сурови материали, които идватъ отъ странство. Въпросътъ е много ясенъ. Азъ ще дойда по-нататъкъ да ви кажа колко е жертвувала държавата за индустрията, но не може по никой начинъ да се каже, че българската хазна е загубила всички тия мита, които не е събрала отъ вносенитъ сурови материали, които сѣ преработени отъ българската индустрия, защото преди да влѣзе суровиятъ материалъ тукъ, трѣбва да има създадена индустрия, която ще го преработи, а въпросъ е дали една индустрия ще построи своя куминъ, ако не е сигурна, че суровитъ материали нѣма да ги има необременени съ вносни мита. Безспорно, че това е цифра, хвърлена повече, за да се създаде настроение, отколкото да се изясни въпросътъ.

Азъ съ по-голѣмо основание мога да направя упрѣкъ на представителя на Демократическата партия г. Стефановъ, който отъ тая трибуна каза, че българското държавно съкровище било оцетено въ последнитъ три години, вследствие забавянето да се изработи тоя законъ, съ единъ милиардъ лева. Споредъ даннитъ, които ни се дадоха, следъ войната у насъ сѣ създадени около 800 индустриални предприятия. Обаче като се извадятъ захарнитъ фабрики, циментовитъ и мелницитъ, които получаватъ своитъ първични материали изключително отъ страната, а също и фабрикатитъ за растителни масла, за разни храни, за пиво, за спиртъ и пр., 418 на брой, излиза, че 400 предприятия въ нашата страна сѣ си разпредѣлили за три години 1 милиардъ лева. Всички ще признаете, че докато не се дадатъ положителни данни, отъ които да може да се види отъ какво тия индустрии сѣ могли да си разпредѣлятъ тоя единъ милиардъ, това твърдение е по-скоро една изпусната фраза, съ която може да се създаде настроение, но съ която не могатъ да се освѣтлятъ съвѣсти, преди да се гласува единъ законъ отъ важността на тоя, който дебатираме. Създаването на такива настроения е особено опасно при третирането на въпроси отъ стопански характеръ, защото веднѣжъ тѣ създадени, създава се и обществено мнение, което, отпращено по единъ погрѣшенъ пътъ, може би ще създаде настроение и въ самия Парламентъ и въ края на краищата ще пострада народното стопанство.

Следъ тия нѣколко предварителни бележки по това, което преждеговорившитъ казаха, азъ ще се помъча набързо да кажа мнението си по въпроситъ, които тоя законопроектъ възбужда.

Г. г. народни представители! Всѣки единъ отъ насъ е дошълъ тукъ съ единъ минимумъ отъ познания по тая или оная отраслъ и затова азъ не ще излагамъ теоритъ за ползата отъ покровителството на индустрията въ дадена страна. За улеснение само на по-нататъшното развитие на моята мисълъ, азъ ще ви кажа, че обикновено се счита, какво два сѣ начинитъ за покровителството на една индустрия: първо, чрезъ митническата тарифа и, второ, чрезъ специални закони, които създаватъ специални привилегии за индустрията. У насъ покровителството на индустрията чрезъ митническата тарифа е било винаги неефикасно, най-вече затова, защото България не винаги е била свободна въ своята митническа политика. Чл. 8 отъ Берлинския договоръ запрещава на новосъздаденото българско княжество да има своя автономна митническа тарифа, като до-

пущане да налага това мито, което Турция налагаше — 8% адвалорно мито върху продуктите на западните индустриални страни. Безспорно е, че при това 8%-но адвалорно мито не можеше да се създадат условия за една добре развита индустрия. Българските правителства можаха едва след 20-на години да сключат митнически договори с някои западни страни и по този начин да повиншат малко митническите бариери на границата на България. Обаче това пакъ бѣше едно адвалорно мито съ 2—2½ % повече — значи митото ставаше около 10—10½ % и бѣше абсолютно недостатъчно за създаване на условия за закрепване на индустрията.

След дълги борби, които тукъ нѣма да споменавамъ, България едва въ 1904 г. можа да създаде своя автономна митническа тарифа. Но последвалитѣ договори, които тя трѣбваше да сключи, парализираха въ много пунктове, може би въ най-сѣщевенитѣ, тази митническа тарифа. Дойдоха войнитѣ. Ньойският договоръ създаде нови ограничения въ свободата на българската митническа политика. Въ годинитѣ непосредствено следъ войната, когато въ всички страни имаше условия за единъ подемъ въ индустрията, когато имаше особено благоприятни условия за такъвъ подемъ въ нашата страна, почти избедяла отъ всѣкакви индустриални произведения, Ньойският договоръ ни върза рѣцетѣ, като за една година следъ сключване на мира — значи до 1921 г. — не ни позволяваше да въведемъ абсолютно никакви нови мита, а да си останатъ съществуващитѣ и то въ размѣра, въ който сѣ били преди войната, а въ последующитѣ петъ години ни задължаваше, ако въведемъ нѣкой специални облиги, каквито се даватъ на най-благоприятствуваната нация, това да се разпростре за всички държави, подписали Ньойския договоръ.

По този начинъ, поради причини независащи отъ управлението на страната, стоящи вънъ отъ волята на управнитѣ, България не е имала пълна свобода въ своята митническа политика, за да може ефикасно да насърчава своята индустрия. И вследствие на това още въ 1894 г. се създаде първиятъ законъ за покровителството на мѣстната индустрия чрезъ създаването на специални за нея привилегии. Нѣма управление, г. г. народни представители, преди войнитѣ, което да не е заангажирано съ нѣкой законъ за покровителството на българската индустрия. Такъвъ е законътъ отъ 1894 г. на Гешовъ, законътъ отъ 1905 г. на Геннадиевъ и законътъ отъ 1909 г. на г. Ляпчевъ. Така че, по отношение на принципиалния въпросъ — дали въобще българската индустрия, независимо отъ покровителството чрезъ митата, трѣбва да има покровителство и чрезъ специални закони — управляващитѣ срѣди у насъ сѣ били почти единодушни.

Обаче, ние завчера чухме представителятъ на Социал-демократическата партия, който се изказа по принципъ противъ насърчение на индустрията съ специаленъ законъ. Той счита, че митнитѣ тарифи сѣ достатъчно срѣдство за покровителство на индустрията. Това не е съвършено право, г. г. народни представители. Независимо отъ това, което казахъ — че не сме имали свобода въ митническата си политика, че сѣ ни били налагани ограничения — ние, като земеделска страна, които трѣбва да търсимъ пазаръ на нашитѣ земеделски произведения, въ много случаи сме принудени да правимъ отстъпки отъ нашата митническа тарифа, за да можемъ да получимъ благоприятенъ пазаръ на нашитѣ земеделски произведения.

Но една политика на изключително покровителство чрезъ митата е една политика почти неиздържима, ако тя се доведе до крайностъ, за консоматора. И мене ми е чудно, че една партия, която въ своята вътрешна политика е намирала своя *raison d'être* въ защитата на консоматора, се явява сега като защитница на една политика на покровителство изключително чрезъ митническата тарифа. Тѣкмо обратното е: специалнитѣ закони за насърчение на мѣстната индустрия даватъ възможностъ, щото митническите бариери да не бждатъ много високи, а индустриалецътъ да бжде компенсиранъ чрезъ специални привилегии. По тоя начинъ се явява едно управновесяване въ коствуемата цена на индустриалния продуктъ въ полза на консоматора.

Но има една друга опасностъ отъ прѣкомѣрно високитѣ мита. Безспорно е, че държавата, че фискътъ печели, защото тия мита сѣ едно перо въ приходния бюджетъ на държавата. Но високитѣ митни бариери, при които, като става вече невъзможно на чуждия индустриалецъ да дойде тукъ съ своя готовъ продуктъ, той, използвайки печалбата отъ високитѣ мита, ги прескача и се настанива окончателно въ страната, като премѣства тукъ машинитѣ си, внася по-

луфабрикати, извършва само едни последни манипулации, за да достигне до готови продукти.

Навремето у насъ много се е спорило за ползата отъ специалнитѣ покровителстващи индустрията закони. Азъ нѣма да ви излагамъ тия спорове, но, като единъ споменъ отъ миналото, ще ви кажа само, че две отъ най-важитѣ търговски камари навремето, Варненската и Софийската, сѣ се изказали противъ всѣкакво насърчение на индустрията. Азъ не знамъ мотивитѣ, които тогава сѣ ги рѣководили, но, колкото се отнася до Варненската камара, обяснявамъ си ги съ това, че Варненската търговска камара, бидейки на единъ вносенъ пунктъ отъ нашата страна и съставяниятъ елементъ на която е изключително търговски, е гледала нѣкакъ си съ предубеждение спрямо всички бариери, които биха се турили за една по-голяма и по-свободна размѣна. Обаче аргументитѣ, които навремето сѣ били убеждаващи, че за индустрията въ България, макаръ въ три четвърти отъ своя съставъ да е земеделска страна, специално покровителство е наложително, и днесъ си оставатъ съ сѣщата сила първо и най-главно за индустриитѣ, които преработватъ земеделски произведения. Въ 1894 г. решителниятъ аргументъ въ това отношение е билъ и аргументътъ за запазване търговския баланс на страната, защото ние, като земеделска страна, много пѣти рискуваме, вследствие на неурожай, да не можемъ да изнесемъ равноценно количество храни срещу туй, което трѣбва да се внесе въ страната като индустриални продукти, нужди за мѣстната консомация. Въ 1894 г. именно нашата страна е издѣла отъ единъ такъвъ неурожай, който се е отразилъ много зле на търговския ни балансъ и затова единъ отъ най-главнитѣ аргументи въ полза на насърчение мѣстната индустрия тогава е билъ тоя — запазване търговския балансъ на държавата. Тоя аргументъ, безспорно, и днесъ си остава съ сѣщата сила, съ каквато се е изтъквалъ тогава.

И трети аргументъ — това е заангажирането въ индустриалното производство на лишната работна рѣка. И ако тогава, г. г. народни представители, е могло да се говори вече за лишна работна рѣка, какво да кажемъ днесъ? Преди войнитѣ, освенъ износа на земеделски произведения, имаме другъ единъ износъ, който дава една картина доста неблагоприятна въобще за здравината на нашето родно стопанство — износътъ на човѣшки трудъ. Наши работници зидари отиваха въ Ромъния. Голяма частъ отъ работното население въ северо-източната частъ на България емигрираше въ Русия като градинари.

Следъ войната тия пазари на българската работна рѣка се затвориха. Сега ние имаме работници-строители, които се мѣчатъ да проникнатъ въ Турция, но поради липсата на специаленъ договоръ, който да урежда тая емиграция на българския трудъ и поради липсата на благоприятни условия, всички тия хора, които навремето създаваха едни цвѣтущи селища, днесъ сѣ въ една неволя, поради невъзможностъ да намѣрятъ пласментъ на своя трудъ.

Азъ нѣма да споменавамъ и за редицата други причини, които увеличиха лишната работна рѣка въ България. Бѣжанцитѣ — не само нашитѣ родни, но и роднински — които бѣхме принудени да приемемъ, увеличиха много лишната работна рѣка у насъ. И днесъ у насъ има единъ повикъ — който е намѣрилъ изразъ и въ настоящия законопроектъ — за покровителствуване на националния трудъ. Обаче азъ съмъ длъженъ да направя едно, може би много непопулярно, предупредение: въ това отношение да се не отива до крайностъ. Защото, нека не забравяме, че ние много повече работна рѣка изпращаме вънъ, отколкото влиза такава въ България. И когато искашъ да изпратишъ, ще трѣбва отъ малко-малко да бждешъ готовъ и да посрещнешъ, за да имашъ аргументъ да искашъ отдушникъ на работната рѣка, която е въ излишество у насъ.

Но, безспорно е, че покровителствуването на индустрията, създаването на нови индустрии ще погълне частъ отъ излишната работна рѣка. Именно отъ това гледище на менъ ми се видѣ необяснимо това рѣско становище, което Социалистическата партия зае спрямо тоя законопроектъ за покровителство на индустрията.

Това сѣ тритѣ решителни мотиви, които сѣ убедили навремето управляващитѣ въ България да създадатъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия. И днесъ не само оставатъ въ сѣщата си сила тѣзи мотиви за закрита на индустрията, но има и други много по-силни аргументи. Остава да видимъ какви сѣ резултатитѣ отъ досегашното практикуване на тая закрита.

Азъ съмъ готовъ да призная, заедно съ всички говоривши досега, че ние разполагаме съ малко данни, които могатъ да ни дадатъ ясна картина на това, което е било

досега, на цѣлия този процесъ на насърчение българската индустрия. Чл. 45 отъ закона отъ 1909 г. е давалъ едно много мощно сръдство въ рѣшетѣ на отблъсването за индустрията, което сръдство изглежда, че отъ дълги години не е било използвано. И сега, когато при разглеждането на законопроекта трѣбва да разполагаме съ нѣкои данни, ние виждаме, че сж събрани такива, но сж събрани съ бързина. Но все таки тѣ ни даватъ една картина за този процесъ на насърчение на индустрията досега.

Най-главната, най-сществената облага на покровителствуваната индустрия, това е освобождаването отъ мито на суровитѣ и полуобработени продукти. Трѣбва, обаче, да направя констатация — съ предупреждение за бъдещето — че стремението на нашитѣ индустриалци е било по-скоро да използватъ полуобработени продукти, отколкото сурови. И въ това отношение нашата индустрия е останала въ едно застоило положение. Решителенъ прогресъ въ пълно използване на суровитѣ материали, а не служене съ полуфабрикати, не е направенъ. И за да илюстрирамъ тази мисль, която, както казахъ, трѣбва да бжде едно сериозно предупреждение за бъдещето, азъ вземамъ за примѣръ най-дълго време насърчваната и най-галената индустрия у насъ — текстилната. Отъ 1.127.581 кгр. сурови и полуобработени материали, които тази индустрия презъ 1926 г. е получила отвън, само 483.954 кгр. могатъ да се считатъ като чисто суровъ материал — непраната вълна — а останалото, значи, около 643.987 кгр., близо две трети отъ внесенитѣ материали, сж полуфабрикати. А за да видите, отъ какво значение е това за народното стопанство, азъ ще ви приведа само две цифри. Разликата въ цената на праната и непраната вълна е близо 50 л. на килограмъ; като се пресмѣтне разликата върху цѣлото количество непраната вълна, тя възлиза на една сума около 25.000.000 л. годишно.

По отношение на прежитѣ. Азъ признавамъ, че тѣхното производство е единъ отъ най-деликатнитѣ моменти въ текстилната индустрия и ако това производство се организира рационално, то не би могло да намѣри цѣлия си пласментъ въ нашата страна. Все таки отъ вноса на преди се явява разлика отъ 250—300 л. на килограмъ. И като се пресмѣтне върху цѣлото количество внесена прежда, явява се една щета отъ 25—30 милиона лева, които биха могли да останатъ за народното стопанство. Та, казвамъ, една индустрия, която ние считаме почти за свършена и за която още въ 1883 г. е билъ създаденъ специаленъ законъ за нейното насърчение, преди общия законъ за насърчение на мѣстната индустрия отъ 1894 г., още е въ това положение, че не може да обработва чисто сурови материали, а трѣбва да си служи съ полуфабрикати, които съставляватъ по-големия процентъ отъ материалатъ, които ѝ сж нужни.

Но тая политика на безмитенъ вносъ създава и условия за развитието на индустрия, на които би трѣбвало да се обърне внимание и съ огледъ на бъдещето да се прекрати тѣхното покровителство. Ще ви цитирамъ само единъ типиченъ случай съ тѣй наречената гвоздена индустрия.

Г. г. народни представители! Вносътъ на гвоздеи презъ 1924 г. е билъ 6.145.988 кгр., презъ 1925 г. — 2.782.000 кгр., презъ 1926 г. — 1.232.000 кгр. Вносътъ на желѣзна тель, отъ която се фабрикуватъ гвоздеи, презъ 1924 г. е билъ 1.655.528 кгр., презъ 1925 — 4.401.073 кгр., презъ 1926 г. — 6.465.266 кгр. Картината е много ясна: вносътъ на гвоздеи е спрѣлъ, а вносътъ на желѣзна тель го е замѣстилъ, и балансътъ на тази работа е загубеното мито за държавата. Безспорно е, че тукъ не е толкова въпросъ на законодателна мѣрка, а е по-скоро въпросъ на администрация при съставяне списъкъ на суровитѣ и полуобработени материали. Би трѣбвало, ако видимъ, че досегашната практика на тия, които сж прилагали закона, не е била добра, даже да потърсимъ и нѣкакви законни сръдства, за да можемъ да очертаемъ една здрава политика на вносъ на сурови и полуобработени материали.

Р. Василевъ (д. ср): Просто да се изключатъ отъ самия законъ. Нѣма нужда да се оставя тази работа на индустриалния съветъ.

С. Мошановъ (д. ср): То е въпросъ, койго действително трѣбва да се обмисли много сериозно въ комисията.

Друга една привилегия — и тамъ съмъ съгласенъ съ г. Сотиръ Яневъ, че това е вече една жертва на държавното съкровище — е освобождаването на насърчваната индустрия отъ данъкъ.

Г. г. народни представители! Азъ ще призная, че цифритѣ, които г. министърътъ цитира, ми направиха силно

впечатление. За 1923 г. данъкътъ, отъ който сж освободени индустриалнитѣ предприятия, възлиза на една сума близо 125 милиона лева. Това е повече отъ туй, което държавата събира отъ акцизъ върху ракиитѣ и гината, по които имаме толкова много главоболия и все гледаме оттукъ съ нѣкой милионъ, оттамъ съ нѣкой милионъ да направимъ облекчение на българския овощаръ и лозаръ.

С. Стефановъ (д): Защо се плашите тогава отъ милиардъ?

С. Мошановъ (д. ср): Не се плаша. Азъ Ви казвамъ еткъде се плаша. — Тѣзи 125 милиона лева се губятъ отъ всичкитѣ предприятия, а Вашиятъ милиардъ го хвърлихте върху нѣкакви си 400 предприятия и то върху по-дребнитѣ. Вие казахте, че отъ неизработването навреме на този законопроектъ държавата е оцетена съ единъ милиардъ лева. Тѣзи две работи сж свършено различни.

По въпроса за данцитѣ. Индустриалнитѣ предприятия се освобождаватъ, първо, отъ данъкъ сгради и, второ, отъ данъкъ занятие и данъкъ върху дружествата. Освобождаването отъ данъкъ сгради, безспорно, трѣбва да остане, защото сградата — това е капиталъ. Никѣде не е прието да се взема данъкъ върху капитала, и обратното се счита като най-погрѣшна данъчна политика. Така че освобождаването на индустриалнитѣ сгради и за въ бъдеще отъ данъкъ сгради ще трѣбва да остане. Това е едно косвено насърчение за увеличението на капитала, за разширение на индустриалнитѣ предприятия.

По отношение на данъка върху дружествата. Решително, безъ никакви транзации, за които говори законопроектътъ, трѣбва да се ликвидира съ досегашното положение. Държавното съкровище преживява тежки минути; идатъ може би по-тежки, и тежестта трѣбва да се носи отъ всинца ни, споредъ силитѣ ни. Ще трѣбва да се тури край на тая специална привилегия на българската индустрия.

Друга една облага, която се дава на българската индустрия, това е намалението на желѣзнопѣтнитѣ тарифи.

Г. г. народни представители! Намалението на желѣзнопѣтнитѣ тарифи сѣщо не може да се счита като единъ разходъ на държавното съкровище, който се прави, за да се даде като премия на индустриалеца. Тѣкмо обратното: съществуването на индустрията, насърчението на индустрията създава по-голямъ трафикъ на желѣзницитѣ, които трѣбва да бждатъ разглеждани тукъ като едно самостоятелно стопанско предприятие съ свои приходи. Тая политика на насърчване българската индустрия, чрезъ намаление на желѣзнопѣтнитѣ тарифи, не само трѣбва да продължи, но тя трѣбва и да се рационализира, защото трѣбва да се признае, че досега се е вървяло много шаблонно.

Първо, ще трѣбва непременно да се създаде системата на зоннитѣ тарифи, специално за тѣзи индустриални предприятия, които сж по-далеч отъ вноснитѣ митнически пунктове на страната, съ което да се установи едно равенство по отношение на ония индустриални предприятия, които сж по-близо до вноснитѣ митнически пунктове. Безспорно, похвално ще трѣбва да се изразимъ и за тая инициатива, подета отъ законопроекта, за намаление на желѣзнопѣтнитѣ тарифи, като се разшири и обхване и индустриалнитѣ продукти, които се изнасятъ. Въ туй отношение никакви жертви нѣма да бждатъ излишни.

Друга облага е предпочитането при държавнитѣ доставки. Чл. 37 отъ стария законъ даваше една премия отъ 5%. Впоследствие, Върховната смѣтна палата изтъква, че къмъ тѣзи 5% ще трѣбва да се прибави и митото къмъ цената на оферирания продуктъ. Това гледище е възприето и отъ настоящия законопроектъ. Оставяйки за покъсно да развия моята мисль, че ние не трѣбва шаблонно да насърчаваме всички индустрии, а за специалнитѣ индустрии ще трѣбва да създадемъ специални облаги, ще кажа, че азъ считамъ, какво тая протекция на задължителни държавни доставки на мѣстни индустриални продукти би трѣбвало да се запази само за специални категории индустрии, за които ще говоря по-нататъкъ. Не може на една индустрия, напр., която внася тель, за да прави гвоздеи, да ѝ се дава такава предимство при държавнитѣ доставки. Независимо отъ това, по отношение на държавнитѣ доставки ще трѣбва да се изработи единъ планъ за времето, презъ което да се правятъ, за да може действително нашата индустрия по-рационално да използва тѣзи доставки.

Ида, г. г. народни представители, на въпроса за единъ важенъ елементъ отъ българското производство, въпроса за горивото — единъ въпросъ, който изглежда, че е по-напълъ да се обсъжда даже и въ върховни партийни съвети.

Г. г. народни представители! Отъ сведенията, които даде г. министърътъ, личи, че за около 33 милиона лева чуждо гориво влиза въ България, за да тури въ движение двигателитѣ на българската индустрия. При положението, въ което се намира България, при изобилието на мѣстно гориво, това, безспорно е единъ минусъ за нашето народно стопанство, единъ минусъ, отговорноститѣ за който не бива да се струватъ изключително върху плещитѣ на днешното управление. Горивна политика у насъ не сме имали и затова сме стигнали до това положение. Обаче трѣбва да се подчертае — и азъ това съ данни ще ви го докажа — че ако нѣщо е направено въ това направление, то е направено именно отъ 1923 г. насамъ, и ако нѣщо системно е направено, то е направено откакто държавната мина „Перникъ“ има автономно управление.

Въпросътъ за горивото се използва и за вътрешна политика. Г. министърътъ трѣбваше да намѣри случай да отговори на питането на г. Стефановъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Интерпелация е. Азъ съмъ заявилъ на г. Стефановъ още преди десетина дни, че съмъ готовъ да отговоря. Тѣй ли е, г. Стефановъ?

С. Стефановъ (д): Тѣй е.

Министъръ Ц. Бобошевски: Защо се разправя, че отлагамъ отговора?

С. Стефановъ (д): Кой казва това?

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ вашия висшъ партиенъ съветъ се е говорило.

С. Стефановъ (д): Не съмъ казвалъ такова нѣщо. Мисля, че се разбрахме.

Министъръ Ц. Бобошевски: Азъ два пѣти Ви търсихъ, за да Ви кажа, че съмъ готовъ да отговоря, но, понеже е интерпелация, трѣбва да се тури на дневенъ редъ.

С. Мошановъ (д. сг): Касае се за едно недоразумение. Мислѣхъ, че се касае за питане. Шомъ се касае за интерпелация, въпросътъ е малко по-другъ. Обаче ще ми простите, ако ви дамъ данни, които ще поставятъ въпроса въ една малко по-друга свѣтлина.

По отношение на горивото, преди 1923 г. България е била раздѣлена на две зони. Източно отъ Татаръ-Пазарджикъ е била запазена една зона специално за въглищата отъ Маришкия басейнъ и частнитѣ мини, които сѣ въ този басейнъ, съ огледъ да се насърди производството имъ. Това, безспорно, е било една мѣрка пакостна, пакостна съ огледъ на резултатитѣ, но по отношение замисля — една сериозна идея. Резултатитѣ на това опредѣляне на зони сѣ допринесли за премахването на парния двигателъ и замѣстването му съ дизелъ-мотора. Защо? Защото горивото, което се намира въ този басейнъ, по своето качество и поради малкото производство, не е могло да задоволи българската индустрия, вследствие на което индустриалцитѣ сѣ били принудени да се снабдятъ съ дизелъ-мотори. Отъ друга страна, ексцентричното положение на мина „Перникъ“, най-големиятъ резервоаръ на въглища у насъ, срямо останала България, намирайки се на единия край на страната . . .

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, г. Мошановъ.

Г. г. народни представители! Съгласно чл. 35 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, трѣбва да се допълни депутатията, която ще поднесе отговора на тронното слово. Съгласно тоя членъ на правилника, депутатията се състои отъ бюрото на Народното събрание, отъ комисията по изработване проектоотговора на тронното слово и отъ по единъ представителъ отъ всѣки окръгъ, посоченъ отъ бюрото. За таква бюрото ви посочва следнитѣ народни представители:

Отъ Бургазки окръгъ — д-ръ Владимиръ Бурилковъ;
отъ Варненски окръгъ — Петъръ Панайотовъ;
отъ Видински окръгъ — Илия Георговъ;
отъ Врачански окръгъ — Прокопи Йоловъ;
отъ Кюстендилски окръгъ — Сотиръ Яневъ;
отъ Мъстанлийски окръгъ — Пандо Сидовъ;

отъ Пашмаклийски окръгъ — Александъръ Хитриловъ;
отъ Петрички окръгъ — д-ръ Константинъ Станишевъ;
отъ Пловдивски окръгъ — Никола Бурмовъ;
отъ Плъвенски окръгъ — Павелъ Георгиевъ;
отъ Русенски окръгъ — Кънчо Кънчевъ;
отъ Софийски окръгъ — Цено Табаковъ;
отъ Старозагорски окръгъ — Ставри Андреевъ;
отъ Търновски окръгъ — Димитъръ Бъровъ;
отъ Хасковски окръгъ — Добри Митовъ и
отъ Шуменски окръгъ — Борисъ Евтимовъ.

Моля, ония отъ васъ, които приематъ тия народни представители за допълнителни членове на депутатията, която ще поднесе отговора на тронното слово, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Продължавайте, г. Мошановъ.

С. Мошановъ (д. сг): Това бѣше завареното положение. Какво се направи? Говори се — и това е центърътъ, основата на интерпелацията на г. Стефанова — че държавата, за да защити интереситѣ на притежателитѣ на частни мини, чрезъ политиката на мина „Перникъ“, поддържала една висока цена на горивото, вследствие на което българската индустрия не можела да си служи съ това гориво. Г. министърътъ ще защити тази политика.

Министъръ Ц. Бобошевски: Азъ ще отговоря на г. Стефанова.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ искамъ, обаче, да изтъкна само колко е неправъ г. Стефановъ, когато слага като аргументъ негоренето на въглища отъ българската индустрия именно тая политика на мина „Перникъ“. Преди всичко съ новото управление на мината се премахна тая запрета за перникитѣ въглища зона — източно отъ Т.-Пазарджикъ; създадох се и зонни цени. Какви сѣ тия зонни цени? За по-далечнитѣ центрове, тамъ, дето има частни мини, цената на въглищата отъ мината „Перникъ“ да бѣде по-евтина. Издействуваха се отъ Дирекцията на желѣзницитѣ зонни тарифи за пренасянето на въглищата на мина „Перникъ“; колкото сѣ по-отдалечени съответнитѣ пунктове отъ мина „Перникъ“, толкова тарифитѣ за превоза на въглищата да бѣдатъ по-низки. Направи се едно системно намаление на цената на въглищата, именно за тия краища, където перникитѣ въглища могатъ да бѣдатъ конкурирани отъ въглищата на частнитѣ мини. Така че въ това отношение не само не е имало влошаване на положението, но тъкмо обратното — създадено е едно влошаване на положението на частнитѣ мини.

Говори се сѣщо, че специално за индустрията били увеличени ценитѣ на въглищата. Това, г-да, напълно се опровергава отъ даннитѣ, съ които разполагамъ. Българската индустрия е употребила като гориво презъ 1926 г. 41% отъ четвъртото качество на въглищата на мина „Перникъ“, 23% отъ третото качество, значи всичко около 65—66%. Каква е цената на третото и четвъртото качества въглища отъ мината „Перникъ“? За третата зона тя е за третото качество около 340 л., а за четвъртото — около 190 л. Значи, 41% отъ туй гориво, което българската индустрия е консумирала отъ мината „Перникъ“, тя го е получила по 190 л., когато по-рано, преди сортирането на въглищата, тя е получавала въглищата по унифицираната цена 320 л. на тонъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Днесъ тя употребява въглища, които отговарятъ по калорифичностъ на второто и третото качество на старитѣ каменни въглища.

С. Мошановъ (д. сг): Така че въ това отношение не само не е имало безгрижие, отстъпване отъ интереситѣ на държавата за насърчение на частнитѣ интереси, но, както виждате, въ продължение на 2 години се е прокарвала една планомерностъ за облекчаване положението на индустриалцитѣ. Безспорно е, че се е пропуснало много време и двигатели, употребяващи чуждо гориво, сѣ плъзнали въ страната. Обаче, г. г. народни представители, тие трѣбва да вземемъ решителни мѣрки, за да се тури край на този вносъ. Особено впечатление правятъ въ туй отношение нѣкои обществени организации, обществени институти, на които държавата дава пари въ заемъ безъ лихва и които отиватъ да купуватъ двигатели, употребяващи чуждо гориво. Нѣма право обществена организация, която създава своя електрическа централа изключително може би съ помощта на държавата, да прави тъкнитѣ смѣтки на стотинки, колко ще ѝ струва единъ киловатъ часъ, въ зависимостъ отъ

това, дали ще се добива от чуждо или мѣстно гориво. Тая политика на купуване двигатели съ чуждо гориво на държавна смѣтка трѣбва да престане. Независимо от това, на тази частна индустрия, на която даваме цѣла редица привилегии, за които говорихме, не ѝ е позволено да прави тѣзи тѣнки смѣтки. И ако тя се приспособи към новото гориво, което произвежда мината „Перник“ специално за индустриалцитѣ, ако тя отъ день на день се приспособява към по-евтиното гориво, безспорно, че тогава не може да се казва, че тя се злоупоставя съ това, като ще ѝ бѣде забранено да употребява чуждо гориво. Нека е свободен българският индустриалецъ, следъ като си плати митото за двигателъ и за гориво, да си вземе каквото ще двигателъ, но когато държавата му прави облекчение, тя има право да му каже, че той трѣбва да употребява мѣстно гориво. Тѣй че както постановлението за данцитѣ, така и тази транзакция, както се казва, въ този законопроектъ решително би трѣбвало да се премахнатъ.

Пристъпвамъ, г. г. народни представители, към единъ последенъ елементъ отъ производството — работната рѣжа. Това е единъ въпросъ социаленъ и въпросъ стопански. Съ социалния въпросъ сега нѣма да се занимавамъ. Мене ме интересува работната рѣжа, като елементъ, който определя коштуемата цена на известенъ индустриаленъ продуктъ. Следъ като възхваляваме българския земеделецъ за неговата работоспособностъ, за неговата енергия, за неговата спестовностъ, следъ като нѣмаме думи, съ които да изкажемъ възхищението си отъ българския занаятчия за приспособленето му към новото, към модното, към хубавото, за българския работникъ като-че-ли всички сме готови да запѣемъ въ хоръ, че не е производителенъ, че неговиятъ трудъ не е рентабиленъ и т. н. И трѣбва да ви кажа, че азъ бѣхъ изненаданъ презъ лѣтото на тази година, когато едно лице, заемащо отговорно мѣсто въ организацията на индустриалцитѣ, безъ да разполага съ абсолютно никакви положителни данни — и това трѣбва да го кажемъ като единъ минусъ, защото ние нѣмаме данни за производителността на работника въ отделнитѣ индустриални предприятия — казвамъ, това лице хвърли така налеко упрѣка, че българският работникъ не е работоспособенъ, че неговата работоспособностъ, неговата производителностъ стои по-долу отъ тази на чуждия работникъ и, като така, по-евтината надница, която му се дава, е напълно справедлива. Азъ имахъ случай да видя българския работникъ отблизо, да го видя въ предприятията, въ което условията на труда изискватъ и хладнокрѣвие, и предвидливостъ, и мускулна сила, и то при най-тежки условия на работа и да го видя тамъ да показва една производителностъ, една работоспособностъ, която абсолютнo въ нищо не отстъпва на тази на миньора въ западнитѣ страни. И ако това може да се каже за работници въ минното производство — най-тежкото производство, какво може да се каже за другитѣ индустрии? Обаче на българския работникъ ще трѣбва да му се създадатъ условия, за да бѣде той работоспособенъ. Сега вече, особено следъ гласуването на социалнитѣ закони, които създадоха една по-голяма сигурностъ по отношение здравето на работниците и по отношение тѣхното бѣдеще — се създадоха едни по-добри условия за работната рѣжа. Но въ това отношение нашиятъ индустриалецъ като-че-ли е на единъ погрѣшенъ пѣтъ: той е въ противоречие съ основната максима, споредъ която по-скѣпниятъ трудъ, но рационално използванъ, е много по-евтинъ отъ евтиниятъ трудъ на непрофесионализирания работникъ. Въ това отношение грижата по-скоро трѣбва да бѣде на самия индустриалецъ, отколкото на държавата, на която това малко може да ѝ се вмѣни въ дългъ. Въ всѣки случай, тя не би изпуснала всѣка инициатива, която би се стремела къмъ професионализирането на българския работникъ.

Ще ви дамъ нѣколко данни за срѣднитѣ надници въ текстилното производство на нашия работникъ и на работника въ чужбина за 1925 г. Имамъ данни само за германския работникъ, които вземамъ отъ *Wirtschaft und Statistik*. Квалифициранъ български работникъ мжжъ получава срѣдна надница 110'66 л., споредъ българската официална статистика, а германскиятъ — 165 л. или 4-9 марки. Безспорно, менъ ме интересува не социалната страна на въпроса, каква е надницата на работника съ огледъ поскѣпването на живота — азъ го посочвамъ като единъ елементъ, който влиза въ коштуемата цена, и искамъ да покажа, че нашиятъ индустриалецъ, следъ като бѣде покровителствуванъ отъ всичкитѣ тия привилегии, безспорно, се ползува съ една по-евтина рѣжа, като елементъ на коштуемата цена на неговия продуктъ. Що се касае до въпроса за голѣмината на самата надница, това не е въпросъ отъ

компетентността на държавата, това не е въпросъ, който не може да се разреши или да намѣри мѣстото си въ новия законъ. Това е въпросъ на третиране между организация и организация. За слабостта на професионалната организация на българския работникъ най-малко ние, които стоимъ отъ тази страна (Сочи болшинството), можемъ да носимъ вината.

Споменавайки за отношението на българския индустриалецъ къмъ работната рѣжа, азъ тукъ не мога да не изтъкна, обаче, че този индустриалецъ понася много тѣрпеливо тежеститѣ на социалнитѣ закони. И понеже говоримъ за привилегиитѣ му, нека ви дамъ нѣколко официални цифри за тия тежести, които не се касаятъ до приложенето, както казахъ, на нѣкои платонически закони, това да се не прави и онова да не се прави, а се касае за цифри, касае се за пари, които излизатъ отъ неговитѣ оборотни срѣдства.

За 1924/1925 г. въ касата на фонда за обществени осигуровки отъ индустрията сѣ внесени 27 милиона лева, а за 1925/1926 г. — 33 милиона лева. Това е, безспорно, една ежегодна тежестъ отъ значение, която, както казахъ, българският индустриалецъ тѣрпеливо понася.

Последенъ въпросъ, г. г. народни представители. Той режимъ на насърчение на индустрията, така, както азъ се помѣжихъ да го опиша предъ васъ, трѣбва ли да продължи? Безспорно, отговорътъ може да бѣде само единъ: той трѣбва да продължи. При това, азъ считамъ за най-слабъ аргумента — макаръ че и той си има своето значение — че, презъ военнитѣ години, презъ ненормалнитѣ за производството години, българската индустрия не можа да използва своя вложенъ капиталъ.

Обаче азъ искамъ да обърна вниманието ви, г. г. народни представители, и на други факти. Не трѣбва да се забравя, че спадането на българския левъ следъ войната действително даде възможностъ на българския индустриалецъ да амортизира своя инвентаръ. Но, следъ като го амортизира, българският индустриалецъ не намѣри въ своята каса този резервъ, съ който би могълъ да поднови своя изхабенъ вече инвентаръ. Това се касае особено до по-старитѣ индустриални заведения, които иматъ 25—30-годишно съществуване. Това е, г. г. народни представители, единъ много сериозенъ аргументъ въ полза на българската индустрия, на българския индустриалецъ: инфлацията лиши българския индустриалецъ отъ възможността да поднови следъ войната своя инвентаръ и да рационализира производството така, както особено днесъ на Западъ се стремятъ да правятъ; и не само се стремятъ, но и сѣ го постигнаха. Никога конкурентоспособността на западната индустрия не е била така голѣма, както е днесъ, и именно въ този моментъ ще бѣде най-неблагоприятно ние да лишимъ нашата индустрия отъ тая протекция.

Тая протекция трѣбва да продължи и предъ видъ практикуването на осѣждания отъ всички въ всички стопански конференции „Дѣмпингъ“, които се състои въ това: продуктитѣ на известенъ родъ индустрия се продаватъ на чуждия пазаръ на по-низки цени, отколкото на мѣстния пазаръ, съ целъ да бѣде съсирана чуждата индустрия. Днесъ почти всички западни индустрии практикуватъ тая система по отношение на по-слабитѣ индустриални страни. Значи — още единъ аргументъ, че не е сега моментътъ да прекратимъ ние това покровителство.

Г. Данаиловъ, който ще говори следъ мене, сигурно ще ви даде съ компетентностъ и вещина всички данни за решенията и препорѣжитѣ на редицата стопански конференции по отношение на индустрията. Обаче тенденцията, такава каквато ние я дочуваме, е, безспорно, намаляване рѣчкитѣ на международната размѣна. И ако при такава една политика и при конвенции, които ние ще бѣдемъ принудени да подпишемъ, ние не ще можемъ да защитимъ нашата индустрия чрезъ мита, тогава непременно ще трѣбва да си послужимъ съ привилегии, които дава специалниятъ законъ.

Г. г. народни представители! Азъ ще отговоря сега и на г. Сотиръ Яневъ по отношение въпроса за кредитиране на нашата индустрия.

Нашата индустрия следъ войнитѣ прекара една криза въ своето кредитиране, за която криза трѣбва да държимъ смѣтка, когато става въпросъ за продължение на облагитѣ, които ѝ сѣ дадени. Даннитѣ, които ще ви цитирамъ, ги имамъ отъ Българската народна банка.

Въ 1911 г., преди войната, българската индустрия, при единъ капиталъ отъ 64.000.000 л. златни е била кредитирана съ 14.017.000 л. златни; въ 1920 г. — първата година следъ

войната, защото 1919 г. е единъ видъ ликвидационна година — тя е била кредитирана само съ 169.000 л. златни; презъ 1921 г. — съ 250.000 л. златни; презъ 1922 г. — съ 883.160 л. златни; презъ 1923 г. — съ 5.413.000 л. златни; презъ 1924 г. — съ 11.156.000 л. златни; презъ 1925 г. — съ 10.205.000 л. златни; презъ 1926 г. — съ 12.863.000 л. златни. Цитирайки за последнитѣ 1924, 1925 и 1926 г., би могло да се каже, че кредитирането е изравнено съ онова преди войната — 14 милиона лева. Обаче това фактически не е вѣрно, защото кредитирането ще трѣбва да се вземе въ връзка съ капитала и съ производството. Като се направи това, ще се види, че преди войната българската индустрия е била кредитирана съ 21% върху капитала си, презъ 1925 г. — едва съ 5%, а презъ 1926 г. — едва съ 7%. Значи, българската индустрия е използвала капиталитѣ на Народната банка, въ сравнение съ времето преди войнитѣ, три-четири пѣти по-малко. Тия данни трѣбва да се иматъ предъ видъ отъ всички снѣи, които биха искали да очертаятъ политиката на Демократическия сговоръ като чисто съсловна. А това е било една отъ най-големитѣ спѣнки, които нашата индустрия е трѣбвало да преодолява. Тя е трѣбвало да прибѣгва до частния кредитъ, който всички сме изпитали на гърба си и знаемъ, колко той е скѣпъ. И макаръ българската индустрия да е имала привилегии и специални облаги, тя не е могла да ги използва за увеличение на своитѣ оборотни срѣдства, на своя капиталъ, защото тия срѣдства, тоя капиталъ, сѣ били изядени за голѣмитѣ лихви, които сѣ били принудени индустриалцитѣ да плащатъ.

Не трѣбва да се забравя, че новата ипотечарна банка изключва отъ своя обектъ кредитирането на индустриитѣ. Дано Народната банка въ това отношение засили своята дейность. Насърждаването на индустриитѣ ще трѣбва да продължи. Обаче кои индустрии трѣбва да бѣдатъ насърдени? На тоя въпросъ, г. г. народни представители, ние трѣбва да си отговоримъ. Азъ решително възставамъ противъ шаблонизирането на нашитѣ индустрии въ новия законопроектъ. Всички индустрии не могатъ да бѣдагъ поставенъ подъ единъ знаменателъ. Два сѣ критерийтѣ, г. г. народни представители. Първиятъ е употребениятъ капиталъ, а вториятъ е употребенитѣ материали въ производството или броятъ на работницитѣ, които участвуватъ въ производството. Първиятъ не е толкова мѣродавенъ. Ние не можемъ да бѣдемъ страна на голѣмитѣ капитали и на голѣмитѣ индустрии, за да искаме увеличение на условията за добиване на облаги отъ оня, когото законопроектътъ визира. У насъ преобладаватъ срѣднитѣ и дребни индустрии, които въ интереса на родното стопанство ние ще трѣбва да покровителствуваме. За менъ е по-мѣродавенъ критериятъ на употребенитѣ въ производството материали и на участието на работната рѣжа въ производството. Не могатъ да се поставятъ на еднаква терзия две индустрии, отъ които едната преработва сурови материали, намиращи се въ страната, а другата внася полуфабрикати отъвънъ. Не може въ никой случай да се насърдава една индустрия, въ която участието на работната рѣжа въ преработването на полуфабрикатитѣ не съставя значителенъ процентъ отъ ценовата цена на получения продуктъ.

Съзнавамъ всичкитѣ мъжнотии, на които бихме се натъкнали при изработването на формулата, но трѣбва да ви кажа, че ромѣнскиятъ законъ е възприелъ именно тая система — покровителствуване на силния.

Г. Семерджиевъ (д. сг): Той е по-новъ.

С. Стефановъ (д): Турскиятъ.

С. Мушановъ (д. сг): Турскиятъ законъ разграничава индустриитѣ на четири категории, повече съ огледъ на капитала, който е вложенъ.

Значи, ще трѣбва да се даде предимство на индустриитѣ, които преработватъ мѣстни сурови материали.

Въ връзка съ насърдаването на индустрията, г. г. народни представители, има единъ деликатенъ въпросъ. Той се състои въ следното. Целта на индустрията въ нашата земедѣлска страна е да задоволи мѣстнитѣ нужди, не толкова да произвежда за износъ; за износъ може да става дума само при ония индустрии, които преработватъ земедѣлски произведения. Но иде единъ моментъ, когато се насища мѣстниятъ пазаръ. Ще трѣбва ли да продължаваме да даваме облаги за нови индустрии отъ сѣщия родъ? Това е единъ много деликатенъ въпросъ, отговорътъ на който за всѣки единъ здравъ разумъ трѣбва да бѣде — не, стига. Но, съ огледъ на нашия български манталитетъ и съ огледъ на тежеститѣ и на отговорноститѣ, които ще

се стоварятъ на плещитѣ на всѣки министъръ, той е, който трѣбва да каже строго: „До тукъ, повече не! По тоя въпросъ ще следва да помислимъ“. Въ комисията трѣбва да се види, не би ли могло това право да се даде на министра чрезъ закона, за да бѣде министърътъ по-силенъ въ упражняването му.

Но, г. г. народни представители, като говоримъ за насърдаване на мѣстната индустрия съ специални облаги, които да ѝ се даватъ чрезъ единъ законъ, въ края на краища най-сериозното насърдаване на индустрията и на занаятитѣ, това е насърдаването чрезъ пласмента. Защото, каква полза има отъ насърдаването за индустриалеца, както и за занаятчията, който даже не използва всичкия кредитъ, който би могълъ да вземе, когато не могатъ да намѣрятъ пласментъ за произведенията си? Занаятчийството у насъ прекарава криза; българската индустрия въ много отъ своитѣ браншове сѣщо не е въ добро положение. Има криза въ пласмента. И тамъ е вече по-сериозниятъ, по-общиятъ, по-големиятъ стопански въпросъ — разширяването на пласмента. Въ чисто индустриални страни днесъ е създадена вече въ туй отношение една формула — рационализиране на индустрията. Рационализирането тамъ се състои въ увеличаването покупателната сила на работника, като му се даде по-голяма надница. Вследствие на това увеличение покупателната сила на работника, последниятъ може да абсорбира повече продукти на индустриалното и занаятчийското производство, вследствие на което пѣкъ се явява едно съживяване у производството и размѣната. У насъ тая формула на рационализиране, къмъ която индустрията ще трѣбва да се стреми, съ огледъ на малението ценовата цена на продуктитѣ, не може напълно да се приложи поради това, че у насъ консоматорътъ въ третѣ четвърти е българскиятъ земедѣлецъ. И повикатъ „Назадъ къмъ земята!“ ще бѣде едно отъ решителнитѣ срѣдства за насърдаването и на мѣстната индустрия. И днесъ, при разглеждането на този законопроектъ за насърдаване мѣстната индустрия, трѣбва да кажемъ, че едно отъ най-главнитѣ срѣдства за насърдаване, то е да насърдимъ българското земедѣлие. Чрезъ насърдаването на българското земедѣлие, чрезъ увеличението покупателната сила на българския земедѣлецъ, който е третѣ четвърти отъ българския консоматоръ, ние ще насърчимъ най-радикално и българския индустриалецъ и българския занаятчия. Обаче това е единъ комплексъ отъ общи мѣроприятия, които засѣгатъ много браншове отъ производството, за които трѣбва една планомерна и системна държавна политика.

И, колкото и непопулярна да изглежда идеята за създаването на стопански съветъ, азъ не мога да не свърша разглеждането на законопроекта за насърдаване мѣстната индустрия, безъ да кажа нѣколко насърчителни думи за тая идея. И куражъ въ това отношение съмъ добилъ, облягайки се на авторитета на единъ голѣмъ западенъ държавникъ, който не се отличава съ разхищение на държавни срѣдства, нито е човѣкъ, който бѣга отъ министерската отговорность, или ѝ е отстъпва на нѣкои институти. Това е г. Реймондъ Поанкаре. Въ Франция стопанскиятъ съветъ се създаде презъ м. януарий 1926 г. съ декретъ, като изрично се казва, че се прави само единъ опитъ, за да се види, какви ще бѣдатъ резултатитѣ. Преди двадесетина дни г. Реймондъ Поанкаре внесе въ французката камара законопроектъ за стопански съветъ. Въ мотивитѣ къмъ този законопроектъ той изрично подчертава, че онитѣтъ, направенъ чрезъ създадения съ декретъ стопански съветъ, е билъ решително въ полза на народното стопанство, като се е постигнало обединяване на стопанскитѣ инициативи, които впоследствие минаватъ презъ Камарата, — „Изобило правителството дѣжи да отбележи“ — казва г. Реймондъ Поанкаре — „че стопанскиятъ съветъ въ рикой случай не трѣбва да бѣде единъ видъ стопански парламентъ, или даже една професионална камара. Прерогативитѣ на парламента, както и властта на правителството, ще трѣбва да останатъ непожтнати“. Както виждате, стопанскиятъ съветъ нито прерогативитѣ на парламента запазва, нито властта на правителството. Какъвъ счита досегашния опитъ г. Поанкаре? (Чете) „Висшиятъ стопански съветъ бѣ създаденъ съ декретъ отъ 16 януарий 1926 г. Създателитѣ му не мислѣха, че той трѣбва да бѣде една нова свръхкомисия надъ заседаващитѣ къмъ отдѣлнитѣ министерства комисии. Въ времето, когато се налага едно опростотворяване на административната машина, би било дѣръзостъ да се тя усложнява съ нови механизми. Чрезъ своя съставъ Стопанскиятъ съветъ трѣбва да групира общността отъ компетентности и интереси, да доми-

нира от дълнитъ технически специалисти, да се издигне надъ тѣсногрудитъ схващания на от дълнитъ служби. Той трѣбва да оразява колкото е възможно по-вѣрно висшия интересъ на нацията. Това сѣ думи, които не могатъ да не правятъ впечатление.

Стопанския съветъ у насъ, г. г. народни представители, още повече се налага вследствие на обедняването на нашия чиновнически кадъръ отъ специалисти. Праздникътъ, която остави покойниятъ Кирилъ Поповъ въ Дирекцията на статистиката, още не е запълнена, и азъ разбирамъ всичкитъ мъжнотии да бѣде тя запълнена. Чува се, че една друга рѣководна личностъ на едно голѣмо техническо предприятие го напуца — още едно опразване, при което замѣстникътъ мъчно ще се намѣри. Това обедняване на нашия чиновнически кадъръ ще трѣбва да ни замисли. Нашитъ министри, които, както въ никоя държава, не сѣ специалисти, които по природата на своята длъжностъ не трѣбва да бѣдатъ специалисти, а политици, по отношение на специалисти въ своитъ ресори сѣ въ голѣмо затруднение. Трѣбва да се намѣри начинъ да се привлѣче цѣлата плеада отъ академици икономисти, които напоследѣкъ следъ войната се завърнаха и сѣ доста енергия, сѣ доста ентузиазъмъ и любознателностъ работятъ, но които бюрократизмътъ на нашата държавна машина ги плаши, не ги привлича къмъ чиновническитъ мѣста, а може би и поради това, че е малко заплатенъ нашиятъ чиновнически трудъ. Тѣхниятъ трудъ би могълъ да се използва рационално чрезъ този стопански съветъ. Изобщо, казвамъ, нужна е една общностъ, нужна е планомерностъ въ стопанскитъ мѣроприятия.

Преди нѣколко дни, г. г. народни представители, менъ ми направиха много силно впечатление бележитъ и впечатленията на г. Янко Сакъзовъ отъ неговата обиколка изъ провинцията, които той изнесе въ в. „Народъ“. Тамъ има една много ценна констатация: на нашия народъ му се е втрѣснало отъ дребни партизански разправии; него го интересуватъ повече въпроситъ, свързани съ неговия поминѣкъ, свързани съ неговото благоденствие. Безспорно е, че интересътъ на нашия народъ къмъ стопанскитъ проблеми напоследѣкъ е значително порасналъ. При това положение ние имаме единъ дълъ къмъ него — да го оставимъ малко на мира, да си отдѣхне. Този народъ, на който ние сервирахме нѣколко катастрофи, сервирахме му даже лука на междуособици, трѣбва да го оставимъ на спокойствие съ нашитъ междупартийни разправии и да се замислимъ какъ действително да помогнемъ на неговия поминѣкъ.

И азъ ще свърша съ пожеланието: нека забравимъ, нека изоставимъ единния фронтъ на междуособицитъ, а да създадемъ единния фронтъ за изграждане на стопански силна България. (Рѣколпѣскания отъ сговориститъ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Зографски.

Д. Зографски (з. в.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вече нѣколко дни откакъ народното представителство се занимава съ законопроектъ за насърчение мѣстната индустрия — единъ законопроектъ отъ голѣмо стопанско значение, който иде да уреди една много деликатна материя.

Говорившитъ оратори, както отъ страна на болшинството, така и отъ страна на опозицията, спрѣха своето внимание върху законопроектъ съ подобающа сериозностъ, изнесоха данни и цифри, изнесоха историята на законодателството за насърчение нашата индустрия, и за мене остана твърде малко да кажа. Азъ ще се помѣча да ви изложа гледището на Земледѣлския съюзъ по тоя законопроектъ.

Смѣтамъ, че тукъ му е мѣстото да изкажемъ благодарностъ на г. министра на търговията, че ни въведе въ тия разисквания, като ни даде единъ обширни данни. Сѣщевременно сѣмъ дълженъ да кажа, че трѣбваше да се направи една щателна анкета, която да установи докъде е стигнала нашата родна индустрия при режима на сегашния законъ за насърчение мѣстната индустрия и дали не е дошелъ моментътъ, когато можемъ да не си позволяваме повече лука да създаваме специаленъ законъ за нейното насърчение. Ако имаме тая анкета, нашата задача може би щѣше да бѣде по-улеснена и пѣмаше да станатъ дълги и широки разисквания по законопроектъ.

Но така или иначе, сложенъ веднѣжъ на разглеждане този законопроектъ, всѣки отъ насъ е дълженъ да каже своето гледище по него.

Отъ тая трибуна се каза, че и презъ управлението дори на земледѣлцитъ мѣстната индустрия е била пакъ покровителствуванa, че и тогава сѣ й били създавани условия, за да може да съществува. Вѣрно е, че ние, макаръ и съсловна организация, никѣде въ нашитъ мѣроприятия презъ време на нашето управление не сме проявили нашата съсловностъ. За всички браншове на народното стопанство земледѣлското управление се грижеше еднакво; то искаше да създаде благосъстояние за цѣлокупния български народъ. Вѣрно е, че създадохме нѣкои изключителни закони, съ които известни съсловия бѣха малко засегнати, но тогава времената бѣха изключителни. Днесъ, обаче, когато ние полска-лека изживѣваме последицитъ отъ войнитъ, налага ни се да претѣпимъ междупартийнитъ, междусловнитъ търкания и сѣ задружни усилия да изведемъ страната на единъ по-добъръ край. Ето защо, при разглеждане на настоящия законопроектъ ние ще вложимъ всичкото си внимание, за да можемъ да бѣдемъ полезни на дѣлото, което ни е възложено отъ нашитъ избиратели да вършимъ тукъ.

Г-да! Ние никога не сме били противъ индустрията, защото ние винаги сме гледали на индустриалеца като на човекъ, достоенъ за адмирация, защото той вмѣсто да се предаде на спекула, вмѣсто да се предаде на лихварство или на други всевъзможни занятия и да отежпява свободното проявление на нашия икономически животъ, сѣ малкитъ си срдѣства, сѣ малкитъ си спестявания се предава на производство, сѣ което дава препитание на хората, които сѣ събрали и около него, и създава ценности. Индустриалцитъ сѣ били винаги адмирирани отъ насъ и сѣ намирали най-широко покровителство. Ние, обаче, сме били противници на онѣзи индустрии, които се явяватъ като паразитни, които сѣ целили по-скоро само да използватъ облагитъ, които е давалъ специалниятъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, безъ да сѣ създали нѣщо особено; тѣ чисто и просто сѣ натрупвали капиталъ за тѣхнитъ собственици.

Въ мотивитъ къмъ законопроектъ се говори за хармонията, която трѣбва да съществува между производителнитъ слоеве — земледѣлския, занаятчийския и индустриалния. Е добре, дали действително съществува тая хармония? Дали действително въ политиката за насърчение на всички производителни слоеве сме еднакви къмъ всички? Дали сме еднакво щедри въ даване на срдѣства и покровителствование производителнитъ слоеве, или къмъ единъ се явяваме като майка, а къмъ други като мащеха? Затова не сѣмъ нуждни други доказателства, достатъчно е да се види какво е дала държавата въ последнитъ четири години за насърчение на мѣстната индустрия и какво е дала за занаятитъ и за земледѣлието. Ако съноставимъ това, което държавата е изждала сѣ целъ да покровителствува тѣзи производителни слоеве, ще видимъ кой най-много е покровителствуванъ.

Ето какво е дала държавата за насърчение на земледѣлието.

За 1923/1924 финансова година по фонда „Културни мѣроприятия“ сѣ били отпуснати: помощи за изучаване и изследване въ областта на селското стопанство 195.500 л.; помощи за екскурзианти — 112.740 л.; за премии за добре отгледани маслодайни и др. растения — 10.000 л.; премии за организиране семеипроизводството — 15.000 л.; за уреждане изложби, помощи на окрѣжи, кооперации и пр. — 241.970 л.; за откупуване и премиране на книги и списания по земедѣлието — 4.000 л.; за награди на кооперации и частни лица, за поддръжане съвкупнителни станции — 11.000 л.; помощи на частни стопани за създаване гнѣзда отъ породистъ дребенъ добитѣкъ — 45.000 л.; субсидии за образцови овощни разсадници — 15.000 л. и т. н. всичко 1.047.210 л. По редовния бюджетъ на Министерството на земледѣлието за сѣщата финансова година сѣ били отпуснати едва 247.891 л., или всичко за 1923/1924 финансова година сѣ били отпуснати 1.295.101 л.

За 1924/1925 финансова година по фонда „Културни мѣроприятия“ сѣ били отпуснати 1.295.312 л., по редовния бюджетъ на министерството — 542.500 л. или всичко 1.837.812 л. За 1925/1926 финансова година сѣ били отпуснати по фонда — 2.827.228 л., по редовния бюджетъ на министерството — 449.325 л. или всичко — 3.276.580 л. За 1926/1927 финансова година сѣ били отпуснати по фонда — 34.196.070 л., по редовния бюджетъ на министерството — 208.500 или всичко 34.404.570 л. За 1927/1928 финансова година до 10 декемврий, сѣ били отпуснати по фонда — 14.100.000 л., но какво точно е изразходвано не е известно, защото знаете, че разходитъ минаватъ презъ една комасия

при Министерството на финансите, а от там не можаха да ми дадат точни сведения, какво е разрешено да се изразходва.

Какво е дала държавата за насърчение на занаятчийството? Отъ сведенията, които вземах пакъ отъ Министерството на търговията, се вижда, че съвсемъ нищожни сж сръдствата, които сж дадени отъ страна на държавата за подпомагане на занаятчийството. Азъ оставамъ настрана заемитъ, които сж дадени за подпомагане на занаятчийтъ, защото заемитъ не сж дадени безвъзмездно отъ държавата. Занаятчийтъ, които сж получили заеми, ще ги върнатъ заедно съ лихвитъ. Сумитъ, които сж отпуснати чрезъ бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда за професионалното образование въ България възлизатъ на 46.333.880 л. Търговскитъ камари презъ 1927/1928 г. сж предвидѣли за подпомагане на занаятчийски курсове и чирашки училища 8.335.745 л.; за стипендии по разнитъ занаяти — 430.000 и за поощрение на занаятчийска литература — 188.000 л.

Това сж, г-да, изразходванитъ отъ страна на държавата суми за подпомагане на земледѣлието и занаятчийството. Ако съпоставимъ тия суми съ жертвитъ, които е правила държавата за подпомагане нашата индустрия, ще видимъ, че почти нишо или твърде малко е дадено отъ страна на държавата за насърчение на занаятитъ и на земедѣлието, когато индустрията е била галеното дете, така да се каже, на държавата. Ние не сме противъ насърчението на онази индустрия, която има за целъ да преработва продуктитъ на земледѣлското производство; на онази индустрия, която ще създава материални блага у насъ, която ще създава работа на мѣстното население; на онази индустрия, която ще може чрезъ своето производство, да намали вноса на известни машини отъ странство, която ще произвежда електрически машини, мотори и всевъзможни други машини. Такава индустрия, разбира се, ще трѣбва да бжде покровителствуванa.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Но за индустрия, която ще се явява паразитъ на нашия бюджетъ, на която чисто и просто ще се опрощаватъ всѣка година данѣцитъ, общински, окръжни и държавни, която ще се ползува отъ благоприятствената тарифа за превозване на своитъ произведения, която ще преработва полуфабрикати, внасяни отъ странство — за такава една индустрия, естествено, ние не можемъ да искаме покровителство. Ето защо въ чл. 3 отъ законопроекта ще трѣбва точно да се укажатъ кои индустрии ще бждатъ покровителствувани. Ще трѣбва да се насърчатъ само ония индустрии, които се явяватъ полезни за общото народно стопанство, които ще допринесатъ твърде много за повдигане на селото и които ще подпомогнатъ за изхода отъ това тежко положение, въ което се намира държавата днесъ. Ще трѣбва да се подпомогнатъ сжщо ония индустрии, чисто съществуване има значение за намаление пасива на търговския балансъ, които биха намалили безработицата и които преработватъ наши сурови материали, за да не става нужда да внасяме чужди фабрикати. Въ п. 1 отъ чл. 3 е предвидено покровителство на следнитъ индустрии: (Чете) „Производство на захаръ, нишесте и произведения отъ тѣхъ; консервиране на съестни продукти отъ всѣкаквъ родъ; кондензиране на млѣко и изработване на млѣчни продукти; тѣстени произведения и шоколадъ“. Азъ мисля, че той родъ индустрии едва ли вече е нужно да бждатъ покровителствуванни по-нататкъ.

Сжщото нѣщо може да се каже и за индустрията за преработване на животински, растителни, минерални или металически текстилни влакна и тѣхнитъ полуфабрикати.

Сжщото може да се каже за керамиката, за нашитъ циглени фабрики, които сж твърде много развити и вече има една конкуренция между тѣхъ, но не и за каменодѣлството, което трѣбва да бжде подкрепено. У насъ има балкански краища, където трѣбва да се създаде каменодѣлска индустрия.

Сжщото нѣщо може да се каже за индустрията за добиване на цементъ, варъ, гипсъ, тебиширъ и морска соль.

Но колкото се отнася до добиването на изкуствени торове, трѣбва да бждемъ извънредно щедри въ насърчението. Ние знаемъ, че поради засилването на зърненото производство на много мѣста земитъ сж свършено изтощени и затова ние ще трѣбва да прибѣгнемъ къмъ употребяването на изкуствени торове. Следователно ще трѣбва да направимъ всичко възможно, за да развиемъ индустрията за добиване на изкуствени торове. И, на първо

време, ако не се намѣрятъ капитални въ нашата страна, да се развие тая индустрия на концесионни начала съ съдействието на държавата. Въ всѣки случай азъ смѣтамъ, че частъ по-скоро трѣбва да се развие у насъ индустрията за добиване на изкуствени торове, защото тя ще бжде отъ голѣма полза за нашето земедѣлие.

За стъklarството. Както се забеляза отъ преждеговорившитъ оратори това понятие „стъklarство“ е много общо. Подъ стъklarска индустрия може да се разбира добиване на стъкло у насъ, или пъкъ изработване на стъклени произведения съ внасяно отъ вънъ стъкло. Ще трѣбва да направимъ едно разграничение, за да се знае за каква стъklarска индустрия става дума тукъ. Ние имаме една единствена стъklarска фабрика въ Гебедже, която е въ окаяно положение.

Министъръ Ц. Бобошевски: Сега е добре, произвежда всичко.

Д. Зографски (з. в): Азъ зная, че преди две-три години бѣше твърде закѣсала. Стъklarската индустрия трѣбва да има нашата широка подкрепа, за да дойде до положението да произвежда въ най-свършенъ видъ всички стъклени произведения, които ние внасяме отъвънъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Стъklarната фабрика въ Гебедже има голѣмъ успѣхъ. Посетихъ я лично.

Д. Зографски (з. в): Трѣбва да се даде покровителство и на индустрията, за добиване органически и неорганически бои.

Сжщото нѣщо се отнася и до индустрията за добиване на взривни вещества. Въ връзка съ развитието на нашето минно дѣло, на каменодѣлството и т. н., ние ще трѣбва да покровителствуваме и този родъ индустрии.

Направи ми впечатление пунктъ 13: текстилно бояджийство. Говорихъ съ нѣкой представители на текстилнитъ фабрики и тѣ ми казаха: тая индустрия нито я има у насъ, нито пъкъ има условия за развитието ѝ, защото всѣка една текстилна фабрика има и отдѣление за текстилно бояджийство. Дали има условия за развитието на този родъ индустрии, правителството може би знае. Но на мене ми казаха, че се касаело за нѣкой индустриалци, които чакали да се гласува този законъ, та тепърва да създадатъ такава индустрия. Дали е вѣрно това, не зная. Но въ всѣки случай текстилното бояджийство и по съществуващия законъ за насърчение мѣстната индустрия и по по-раншитъ не се насърдчава.

Да се насърдчава индустрията на химикали и химически произведения е сжщо отъ голѣма полза.

По производството на спиртъ и бира има единъ твърде голѣмъ споръ.

Знаете, че нашата спиртна индустрия почти пропадна, благодарение развитието на лозарството. Но въ всѣки случай спиртната индустрия е една стабилна индустрия и е стѣпила здраво на краката си. Когато нашитъ зърнени произведения не могатъ да бждатъ изнесени, тя ще ги обърне на спиртъ, който ще бжде изнесенъ.

Интереситъ на производителитъ на бира сж въ разрѣзъ съ интереситъ на производителитъ на вино. Може да се говори и за и противъ производството на бира. Ако искаме да насърдимъ производството на бира — едно луксозно питие — трѣбва да намалимъ малко азциза на бирата, за да могатъ и биренитъ фабрики да съществуваатъ, защото въ тѣхъ е инвестиранъ — това никой не може да отрече — единъ много голѣмъ капиталъ. Но да се постави производството на бира подъ покровителството на закона за насърдчение на мѣстната индустрия, струва ми се, че това би било съвсемъ неумѣстно.

За мелничарството и за оризолющенето. Г. министърътъ ни каза, че напоследкъ, вследствие по-голѣмото сѣене на оризъ се явява нуждата да се покровителствуватъ и фабрицитъ, които го лющатъ. Но той знае сжщевременно, че ние имаме 4—5 такива фабрики, които не работятъ повече отъ 60—70 дни въ годината и нѣма нужда да бждатъ насърдчавани. Ако трѣбва да имъ се даде нѣкакво насърчение, то е само това, да имъ се разреши да внесатъ безъ мито машини отъ странство за излъскването, за изчистването на ориза, да подобрятъ своето производство, защото голѣма частъ отъ нашия оризъ има една червенина, която би трѣбвало да се премахне. Но да имъ се даватъ привилегии такива, каквито сж предвидени въ законопроекта за другитъ индустрии, мисля, че е свършено излишно, защото тия фабрики, които имаме, сж достатъчни за лющането на ориза, който се произвежда въ страната.

Производство на дървено тѣсто, целулоза, картонъ и издѣлия отъ тѣхъ; производство на хартия. Безспорно, това сѣдни индустрии, които трѣбва да бждатъ насърдени, защото такива материали ние внасяме въ голѣмо количество отвънъ.

Добиване и доставяне електрическа енергия за индустриални цели и освѣтление, по утвърдени отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда условия и такси. Г-да! По отношение на този родъ индустрии, ние ще трѣбва да дадемъ едно широко покровителство, защото стопанското преустройство на страната, както въ областта на земледѣлието, така сѣщо и въ областта на занаятите, въобщо благоденствието на страната, ще зависи отъ развитието на този родъ индустрии. Докато не виргнемъ всички водни сили, за да ни дадатъ енергия, нужна за стопанското преустройство на страната, ние ще бждемъ все още въ нѣмотия. Внасянето на всевъзможни чужди горивни материали, твърде много влошава нашия търговски балансъ. Отъ друга страна, ние не можемъ да използваме воднитѣ сили. Паралелно съ използването на воднитѣ сили за електрическа енергия, ще трѣбва да се направи възражяване на горнитѣ течения на рѣкитѣ съ целъ да се задържатъ голѣмитѣ пролѣтни снѣжни води. А вие знаете, че отъ иригацията ние очакваме увеличаване на нашето производство. Има една народна мъдростъ, която казва, че онова, което е подъ вода, дава двойно повече; това, което сушата не дава, водата го дава. Виждаме, че всички ония полета, които се оросяватъ, даватъ реколта много по-голѣма, отколкото, когато се очаква само на случайнитѣ валежи. Вие ще имате нашата широка подкрепа винаги, когато ще искате да насърчавате индустрии за електрическа енергия и изобщо за електрификация на страната.

Изработване на превозни и съобщителни сръдства. Цели се, както се каза, създаване у насъ на фабрики за вагони, за локомотиви, изобщо на превозни сръдства. Естествено, ние не можемъ да не дадемъ съгласието си, щото и такива индустриални заведения да иматъ специалнитѣ облаги на тоя законъ.

Сламено и плѣстено шапкарство. Не познавамъ тая индустрия, но ми се струва, че у насъ би трѣбвало да се създаде. Въ южна България имаме оризово производство, а оризовата слама се хвърля на боклука. Тя може да бжде използвана за сламени шапки. Ако такава ще бжде индустрията — добре, ако ли задъ нея се крие нѣщо друго — не знамъ. Индустриитѣ, които ще използватъ продуктитѣ на нашето селско стопанство, всѣкога ще намѣрятъ нашата подкрепа.

Паралелно съ разглеждането на тоя законопроектъ тукъ, въ Камарата, интересътъ къмъ него е твърде много повишенъ вънъ въ обществото. Въ всички сръди следятъ съ живъ интересъ кои индустрии ще получатъ облаги, за да могатъ хората да ги организиратъ и да използватъ тия облаги, които се даватъ.

Тия бележки имахъ да направя, за да обърна вниманието както на правителството, така сѣщо и на комисията, която ще разглежда законопроекта, да има предъ видъ, щото въ чл. 3 да се опредѣли стриктно, кои индустрии трѣбва да бждатъ насърчавани, защото, ако така общо бжде казано, могатъ да се вмѣкнатъ между насърчаванитѣ индустрии и такива, които по никакъвъ начинъ не трѣбва да бждатъ насърчавани.

Колкото се отнася до занаятчийскитѣ кооперации, които се визиратъ въ чл. 5 отъ законопроекта, азъ смѣтамъ, че едва ли ще стане нужна тия кооперации да искатъ да се ползватъ отъ облагитѣ по тоя законопроектъ, защото по-голѣмата частъ тѣхъ сѣ организирани на базата на ржчния трудъ и не могатъ да отговорятъ на условията, които изисква самиятъ законъ — да използватъ двигателна сила, минимумъ 10 конски сили, или да участвуватъ въ тѣхъ най-малко 7 майстори. Поради стѣсненото финансово положение на страната, на много мѣста занаятчийтѣ, волею-неволею, сѣ станали кооператори; станали сѣ не заради туй, че кооперативната идея е залѣла страната ни, но чисто и просто, защото виждатъ, че нѣма какво да правятъ, въ невъзможностъ сѣ и се принуждаватъ да правятъ всевъзможни кооперации — шивашки, обушарски и пр. Когато финансовото положение на страната се подобри, когато и икономическата криза у насъ по нѣкакво чудо се премахне, всички тѣзи занаятчийски кооперации ще се разпаднатъ, всѣки еснафъ ще почне да си работи самостоятелно и нѣма да има нужда отъ специални постановления за покровителство на тия занаятчи, както се прави това сега въ чл. 5 отъ законопроекта. Достатъчно е занаятчийтѣ да бждатъ кредитирани, да иматъ било личенъ, било ипотекаренъ кредитъ, какъвто готвите чрезъ създаването на ипотекарна

банка, и тѣзи неуморни труженици въ народното производство, безъ специални облаги, съ своя трудъ само, биха могли да просъществуватъ по-добре, отколкото ако се ползватъ съ специални облаги. Страхувамъ се да не би въ това отношение да стане нѣкакво заобикаляне на закона, което, разбира се, ще бжде само отъ вреда.

Друга една бележка, която имамъ да направя по законопроекта, която смѣтамъ, че трѣбва да бжде взета подъ внимание, когато законопроектътъ отиде въ комисията, е по отпускането безплатно мѣста . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Това го изхвърляме. Всички мѣста ще се заплащатъ.

Д. Зографски (з. в.): Въ чл. 10 на законопроекта се говори за отпускане безплатно мѣсто за прокарване на канали, пѣтища и пр.

Министъръ Ц. Бобошевски: За тѣхъ — да.

Д. Зографски (з. в.): Въ чл. 10 на законопроекта се казва: (Чете) „За мѣста, потрѣбни на предприетото за прокарване на пѣтища за съобщение (шосета, индустриални желѣзници, канали, водопроводи и пр.), за инсталиране или пренасяне на двигателна сила, не се плаща нищо, ако тѣ принадлежатъ на държавата, окръга или общината; а когато тия мѣста сѣ частни или на училища и други обществени учреждения, тѣхното отчуждаване става срещу заплащане съгласно закона за отчуждаване на недвижими имоти за обществена полза“. Въ този моментъ когато окръжията и общинитѣ се намиратъ въ твърде стѣснено финансово положение и се чудятъ откъде да намѣрятъ приходи за своитѣ бюджети, за да могатъ да съществуватъ, да ги задължимъ ние да даватъ безплатно мѣсто за такива цели, мене ми се струва, че ще бжде много тежко.

Министъръ Ц. Бобошевски: А ползата, която ще иматъ общинитѣ и окръжитѣ? Тѣ сами ще предлагатъ мѣста. Едно село или градъ ще даде 10 пѣти повече земя, отколкото му искатъ.

Д. Зографски (з. в.): Въ всѣки случай не бива чрезъ този законъ да се бъркаме въ тѣзи автономни институти и да ги караме да даватъ мѣста даромъ на известни индустриалци. Било е време, когато тѣзи работи можеха да ставатъ, и съ готовностъ хората даваха безплатно мѣста. Но днесъ положението на общинитѣ и окръжията е толкова тежко, че тѣ се просто чудятъ какво да правятъ, събиратъ се на конференции да промишляватъ откъде да намѣрятъ източници, за да скърпятъ своитѣ бюджети, за да могатъ да просъществуватъ.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че това положение не трѣбва да засѣга общинитѣ и окръжията и трѣбва да остане само по отношение на държавата. Нека държавата да подпомага предприятията за безплатни мѣста.

Облагата, която се дава при превода на разни машини и инструменти — да се превозватъ съ 25% намаление отъ действующитѣ тарифи — може да остане. Но срокътъ 15 години, презъ който индустриалнитѣ предприятия ще бждатъ насърчавани, мене ми се струва, че ще трѣбва да бжде намаленъ по отношение облекчението на предприятията въ плащането на данѣци. Да бждатъ облекчени индустриалнитѣ предприятия, макаръ и насърчавани по законъ, въ продължение на 15 години, при плащането на данѣцитѣ, е много несправедливо. Поне въ първитѣ години на своето организиране тѣзи предприятия ще трѣбва да плащатъ 50% отъ припадающитѣ имъ се данѣци и презъ останалото време, докато изтекатъ 15-тѣ години, да плащатъ пълненъ данѣкъ. Сѣщото е и по отношение на връхнинитѣ.

Въ свръзка съ това искамъ да кажа нѣщо и по чл. 14, където се предвижда освобождаване отъ общински налогъ на редица материали. Азъ съмъ противъ това по сѣшитѣ съображения, които ви изложихъ по въпроса за даванетоъ безплатно мѣста за прокарване на пѣтища, канали и съобщителни сръдства. Нека не даваме възможностъ, щото и въ дадения случай да се посѣга на доходитѣ на общинитѣ и окръжитѣ. Съ специални закони — между тѣхъ законътъ за разширение на желѣзнопѣтната мрежа и други още закони — вие вече посегнахте на голѣмата частъ отъ доходитѣ на общинитѣ и окръжитѣ. Поне тукъ да оставимъ тѣзи общини и окръжи да могатъ да получаватъ нѣкакъвъ доходъ; още повече, когато се касае за насърчаване индустриални предприя-

тия, да дадем възможност на общинитѣ и окръжитѣ да слагат известни такси, каквито тѣзи предприятия, когато сѣ добре стѣпили на краката си, ще могат да понасят и които ще служат за образуването на известни фондове за чисто културни цели. Имате, напр., едно фабрично заведение, което е добре поставено; нека да може общината да взема една такса отъ 10—20 ст. или 1 л. на метъръ платъ, или на кубически метъръ дървенъ материалъ, за да може общината да си създаде полека-лека фондове, съ които да си направи или училище или да посрещне други нѣкои нужди.

Споредъ чл. 18, всички държавни, окръжни, общински и обществени учреждения сѣ задължени да си доставятъ отъ мѣстнитѣ индустриални предприятия предметитѣ, отъ които иматъ нужда, дори и когато бждатъ съ 5% по-скѣпи отъ иностраннитѣ, шомъ тия предмете се произвеждатъ или могатъ да се произведатъ отъ казанитѣ предприятия. Хубаво е да бждатъ насърдавани нашитѣ индустриални предприятия по тоя начинъ, като тѣхнитѣ произведения се доставятъ по единъ, така да се каже, скритъ, монополенъ начинъ за нуждитѣ на държавата, общинитѣ и окръжитѣ. Но често пѣти съ това се злоупотрѣбва: може да се получатъ стоки по-долни въ качествено отношение. Азъ бихъ билъ съгласенъ съ това задължение, но ако се предвиди една забележка, въ която да се каже, че производенията на мѣстнитѣ индустриални предприятия ще се предпочитатъ при равни условия, даже ако сѣ съ 5% по-скѣпи. Обаче да се остави безусловно, штоо всички предмети, които сѣ нуждни на държавата, на общинитѣ и окръжитѣ, ако се произвеждатъ отъ нашитѣ индустриални предприятия, да се доставятъ изключително отъ тѣхъ, това, мене ми се струва, е съвсемъ неумѣстно, несползливо и даже може да бжде вредно за учрежденията, които ще си доставятъ тѣзи предмети. По-нататъкъ, въ следнитѣ членове на законопроекта е предвидено, че и самитѣ поемни условия за доставката на такива предмети трѣбва да бждатъ нагласени така, че всичко да бжде купувано отъ мѣстния пазаръ. Имало е, обаче, случаи, които сѣ дали плачевни резултати и сѣ позволили да се насърчава нашата индустрия да произвежда известни артикули отъ по-добро качество, само защото сѣ отъ нашъ произходъ. Това не бива и тази практика трѣбва да се изостави.

Г. Данаиловъ (д. сг): Трѣбва да знаете, че и голѣмитѣ държави така сѣ защищавали едно време своята индустрия. И азъ не одобрявамъ това, но, за чудо, ще го намѣрите въ историята на Англия.

Д. Зографски (з. в): Азъ казахъ да се дава предпочитане при равни условия.

Г. Данаиловъ (д. сг): Така сѣ се защищавали държавитѣ, при неравни условия даже. Не го одобрявамъ, не ми се вижда рационално, но така е било.

Д. Зографски (з. в): По въпроса за индустриалнитѣ концесии нѣма какво да кажа. Само ще трѣбва да се взематъ предъ видъ онѣзи насърчения, които сѣ предвидени по специалния законъ за подобрене земледѣлското производство, защото нѣкои отъ тѣхъ се приповтарятъ и въ този законопроектъ. Или ще трѣбва едни отъ индустриалнитѣ концесии да се смѣтатъ като чисто земледѣлски индустрии, или пъкъ ще трѣбва да се взематъ на общо основание като индустриални предприятия, които се иска да бждатъ облагодетелствувани по закона за насърчение на мѣстната индустрия. Въ закона за подобрене на земледѣлското производство има специална глава X-та „Земледѣлска индустрия“, където въ чл. 132 се казва: (Чете) „Споредъ нуждата, всѣка година Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти предвижда суми въ бюджета, а така сѣщо опредѣля и частъ отъ фонда за „Културни мѣроприятия по Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти“, съ целъ да насърчи земледѣлската индустрия, организирана отъ самитѣ производители на кооперативни начала.

„Къмъ земледѣлскитѣ индустрии, които подлежатъ на насърчение, се числятъ следнитѣ: а) млѣкарство — произвеждане на млѣчни продукти, масло, разни сирена и пр. б) кланици за добитѣкъ и заведения за консервиране на животински и растителни произведения; в) производство на растителни масла за консомация и за техническа употреба; г) преработка на памукъ, ленъ и конопъ на влакна“ — индустрии, каквито виждаме и въ глава III на законопроекта, който разглеждаме. Тази двойственостъ не бива

да остава. Или ще трѣбва тѣзи индустрии, които сѣ предвидени и въ глава X на специалния законъ за подобрене на земледѣлското производство, да си останатъ въ този специаленъ законъ, като се премахнатъ отъ закона за насърчение на мѣстната индустрия, или, ако ги оставите въ последния, . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Това е земледѣлска индустрия.

Д. Зографски (з. в): Макаръ да е земледѣлска индустрия. — . . . да поставите въ него едно положение, че и други индустрии, които сѣ земледѣлски и сѣ предвидени въ закона за подобрене на земледѣлското производство, се ползуватъ отъ привилегиитѣ по закона за насърчение мѣстната индустрия, защото, по закона за подобрене земледѣлското производство, има индустрии като (Чете) „з) продукти отъ грозде и овошни плодове; к) сушене на пашкули и свилоточене; м) набавяне електрическа енергия за двигателна сила въ областъта на земледѣлското производство“, които не сѣ предвидени въ законопроекта, който разглеждаме.

Г. Данаиловъ (д. сг): Онова е чисто селско стопанство, не е индустрия, по нашата терминология. По английската терминология и земледѣлието е индустрия.

Д. Зографски (з. в): За да запазите хармонията, която трѣбва да съществува между законитѣ, трѣбва да създадете единство въ законодателството. Шомъ насърдавате една индустрия по специалния законъ за подобрене на земледѣлското производство, недейте я включва и въ закона за насърчение на мѣстната индустрия. Или по една законъ ще трѣбва да се насърчава, или по другия.

Н. Пждаревъ (д. сг): Конфликтитѣ между законитѣ не трѣбва да се оставятъ неизяснени.

Д. Зографски (з. в): Именно. — Колкото се отнася до другитѣ разпоредения на законопроекта, оставямъ да бждатъ разгледани въ комисията и каквито се намѣри нецелесъобразно, да бжде коригирано.

Преди да завърша своитѣ бележки по законопроекта, азъ съмъ длъженъ на нова смѣтка да кажа, че ние не бихме имали нищо противъ да съществува единъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия въ много ограниченъ размѣръ, и то само за ония индустрии, за които за насъ, народното представителство, ще бжде доказано, че иматъ *raison d'être*, че има смисълъ да бждатъ насърчавани, но не и за ония индустрии, които трѣбва да бждатъ освободени отъ това покровителство и насърчение на специалния законъ. И по всички подобрения, които смѣтате да направите въ народното стопанство, вие нѣма да срещнете нашата съпротива, а напротивъ, ще намѣрите нашето одобрение и подкрепа дотогава, докогато ще насърдавате еднакво както земледѣлското производство, така сѣщо и индустрията, така сѣщо и занаятчиството, а не да нареждате работитѣ така, штоо да давате щедро насърчение на индустрията, а за земледѣлието да давате трохици. Ние имаме предъ видъ и ония усилия, които полагате съ целъ да създадете тепърва една земледѣлска политика, която се очертава само въ едритѣ си контури, но въ подробности нищо не е направено. Дългъ ми е да заявя тукъ, че отдавна трѣбваше да се създаде у насъ стопански съветъ, който да събере всички специалисти, капацитети по народно-стопанскитѣ въпроси и да начертае нашата стопанска политика. Ние нѣмаме такава. Днесъ, ако се правятъ опити въ едно направление, забравятъ се нѣщо въ друго направление; имаме едно отиване напредъ, назадъ и встрани, но нѣма приемственостъ въ нашата политика, която да бжде следвана отъ всички правителства, които се редуватъ. И, ако има грѣшки въ нашето строителство, тѣ се дължатъ на това, че не е имало една последователностъ, единъ строго опредѣленъ пѣтъ, по който да се върви. Както въ Министерството на земледѣлието, така сѣщо и въ Министерството на търговията, промишленостъта и труда — дветѣ голѣми дѣлови министерства, дето е стопанската мощъ на страната, тамъ, където сѣ надяждитѣ ни, така да кажа — не е имало нѣщо опредѣлено, нѣщо ясно; всѣки идва съ своя политика и се мѣчи да я прокара. Това е било наистина, г-да, за страната. Единъ пѣтъ завинаги ще трѣбва да се начертае една единна политика, ще трѣбва всички деятели въ областъта на народното стопанство да кажатъ своята дума, всички специалисти да посочатъ какво

трѣбва да се прави, да поематъ, ако е потрѣбно, и отговорностъ за пътя, по който ще се върви, за да имаме и ние ясното съзнание, когато ще гласуваме кредити, когато ще нареждаме държавниятъ работи, че следваме една строго опредѣлена стопанска политика за възстановяването на страната, а не да вървимъ въ една мъгла и съ това да замедляваме стопанското развитие на България. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣцитѣ и отъ нѣкои сговористи)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако азъ излизамъ тукъ, на трибуната, да говоря по законопроекта за насърчение на мѣстната индустрия, това го правя само да изтъкна нѣкои работи отъ живота, отъ тоѣа, що съмъ проследилъ. Азъ не ще ви занимавамъ нито съ цифри, каквито се четоха тукъ, нито пъкъ моята речъ ще бѣде академическа. Но азъ съмъ единъ отъ ония, които сме гласували закона за насърчение на мѣстната индустрия въ 1909 г. Приятно щѣше да ми бѣде, ако г. Данаиловъ бѣше говорилъ преди мене. Тогава азъ слушахъ съ голѣмо внимание неговата извънредно приятна речъ по тогавашния законопроектъ за насърчение на мѣстната индустрия. Той бѣше много увлѣкателенъ и искренъ, особено, когато говорѣше за мелничарството. Обаче какво ще говори сега, азъ не зная.

Г. Данаиловъ (д. сг): Много нѣща се сбѣднаха, тъй както азъ ги казахъ. Азъ казахъ, че българскиятъ селянинъ ще яде не брашно съ калъ и пѣськъ, . . .

С. Савовъ (д. сг): Така.

Г. Данаиловъ (д. сг): . . . а ще се научи да яде по-хубавъ хлѣбъ. Азъ казахъ, че частъ отъ брашното нѣма да отива по керемидитѣ на воденичката, а ще отива въ чувалитѣ на този, който произвежда житото. Разбира се, грѣшки може да сѣ станали.

С. Дрѣновски (з): Има нѣща, които не сте предвидѣли.

Г. Данаиловъ (д. сг): Има, разбира се.

С. Савовъ (д. сг): Тѣзи хубави думи бѣха казани тогазъ отъ г. професора, когото уважавамъ. Но какво стана? Настѣпиха времена страшни за България. Свѣтътъ се изврати. Държавата тогава щедро даде насърчение на индустрията и особено на мелничарската, която засѣга всѣки единъ живъ — роденъ на този свѣтъ, защото безъ хлѣбъ и брашно не може да се живѣе. Но ние оставихме тогазъ една врата незатворена, както и сега, въ сегашния законопроектъ, има нѣколко отворени врати, г. министре, които вие сте длъжни да затворите, защото иначе ще се получи съвършено голѣмо разочарование.

Азъ нѣма да ви цитирамъ голѣмитѣ цифри, които се получаватъ, като се има предъ видъ, че за всѣки отдѣленъ човѣкъ сѣ потрѣбни 400 гр. брашно на день, защото тѣхъ ги цитираха други, но азъ ще ви приведа единъ примѣръ.

Азъ ще смѣся въпроситѣ — ще почна отъ Варна и дано стигна до София. Що наблюдавамъ въ нашата индустрия? Въ Варна, въ района на която тече прочутата Девненска рѣка, която дава 3.600 литри вода въ секунда и отъ която може да се добие отъ 800 до 1000 конски сили енергия, ние покровителствуваме една мелничарска индустрия. Въ Варна има три голѣми мелници, а онази златна рѣка, която тече постоянно, безъ прекъсване въ своя дебитъ, енергията на която може да се използва за смилането на $\frac{2}{3}$ отъ житното производство на цѣла България, бучи и върви така неизползувана. И азъ бѣхъ огорченъ, когато видѣхъ единъ отъ девненскитѣ мелничари да напуска своето занятие и да става окръженъ управителъ въ Петричъ. Защо става тона? Индустрията се яде, както се ядатъ хората, както се ядатъ животнитѣ, както се ядатъ растенията. Вие можете ли да затворите тая врата, г. министре? Вие, г. професоре (къмъ Г. Данаиловъ), можете ли да му намѣрите цаката, за да не се изядатъ индустриитѣ?

Г. Данаиловъ (д. сг): Ще я намѣримъ.

С. Савовъ (д. сг): Бирената индустрия у насъ се разви и достигна до 18 фабрики. Днесъ ние виждаме тия фабрики да се картелиратъ въ три. Сѣщото ние виждаме и въ тю-

туневата индустрия. И тамъ се картелиратъ, за да бѣде продана и тая индустрия тази година или догодина, да влѣзе и тя въ чужди рѣце. Тая отворена врата стана причина да бѣдатъ изядени внесениитѣ дребни капитали въ тия голѣми индустрии, да бѣдатъ изядени спестяванията на вдовици и сираци и да идатъ да плачатъ, и да се чудимъ защо е тая криза. Тѣзи индустриалци, които единъ другъ се изядатъ, ние ги виждаме днесъ да търсятъ чиновнически мѣста, защото много превишиха своитѣ разходи, защото тѣ не сѣ като старитѣ индустриалци, които ги нѣма вече. Примѣръ. Шуменското пивоварно дружество едно време бѣше едно отъ най-цвѣтушитѣ въ България. Неговитѣ приемници си умиха рѣцетъ и това дружество днесъ е подъ държавенъ контролъ. Вѣрно ли е това, г. министре? (Смѣхъ върѣдъ лѣвицата)

К. Томовъ (з): Новитѣ индустриалци разбиратъ отъ роletка, а старитѣ не разбираха.

С. Савовъ (д. сг): Насърчавайки мѣстната индустрия, ние не трѣбва да забравяме, че едрата индустрия постепенно унищожаватъ дребната. Приказва се — чухъ това отъ всѣки оратори тукъ — че индустрията у насъ се създава за благо на земеделѣието. Обаче въ моето сърдце е тъкмо обратното. Азъ виждамъ, че едрата индустрия е най-голѣмъ врагъ на дребната. Защо не кажемъ това открито на народа си? (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣскатъ)

Г. Данаиловъ (д. сг): Така е, ще го кажемъ.

С. Савовъ (д. сг): Азъ не искамъ ржкоплѣскания отъ никого, нито пъкъ искамъ да говоря по внушение или по капризъ на нѣкого.

Говори се тукъ: „Законопроектътъ е отличенъ, пожеланията сѣ отлични“. Кѣде въ този законопроектъ, г. министре, се казва, че всѣки индустриалецъ, който има индустриално заведение, трѣбва да уреди жилища за работницитѣ, трѣбва да уреди прехраната на работницитѣ си? Никѣде не е казано. Вѣрно ли е, г. министре? (Смѣхъ върѣдъ лѣвицата)

Р. Василевъ (д. сг): Въ Варненската текстилна фабрика има чудесенъ, образецовъ столъ.

С. Савовъ (д. сг): Ще кажа и за нея. — Азъ, който съмъ влизалъ всѣкъде, кѣдето куминъ пуши и кѣдето колело се върти . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Навсѣкъде?

С. Савовъ (д. сг): Додето съмъ могълъ да стигна.

Министъръ Ц. Бобошевски: Въ Варненската текстилна фабрика не си ходилъ.

С. Савовъ (д. сг): Отивамъ въ Варненската памучна фабрика . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: „Принцъ Борисъ“?

С. Савовъ (д. сг): Не знамъ името ѝ, не ме интересува, защото нѣма да ставамъ ортакъ.

Р. Василевъ (д. сг): Кажете, ходили ли сте въ предачната фабрика „Принцъ Борисъ“?

С. Савовъ (д. сг): Ходилъ съмъ въ тая, на другия край на Варна. Къмъ Бѣла.

Министъръ Ц. Бобошевски: Тя е на Хаджи Николовъ.

С. Савовъ (д. сг): Отивамъ въ нея и виждамъ една хубава работа. За такава индустрия азъ съ две рѣце ще гласувамъ да бѣде насърчавана. Менъ не ме интересува нейното производство, азъ не искамъ да се мѣся въ нейнитѣ печалби. Менъ ме интересува друго — да видя работницитѣ, които работятъ тамъ, да сѣ добре. Забележете, че азъ не съмъ представителъ на работницитѣ, но азъ наблюдавамъ всичко съ внимание. И какво виждамъ въ тази фабрика? Следъ като разгледахме какъ работятъ около 800—900 момичета, отъ които всѣко едно управлява по два стана, следъ като обиколихме навсѣкъде, запитахъ: кухня има ли? — „Да, казаха, има, заповѣдайте“. Отидохме на другата страна на фабриката и видѣхме една образцова кухня, образцова не толкозъ затова, че има прибори и

трѣбва съ тънки прѣсти да се яде, но образцова затова, че се дава питателна храна за онѣзи, които работятъ тамъ, и тази храна се дава навреме. Презъ време на войната всѣка войскава часть, която имаше щастието да има добре уредено домаќинство, да получава навреме храната, облъклото, не се бунтуваше, не рѣмжеше. Дайте на човѣка да се нахрани, да се умне, да се облѣче, да легне да спи като човѣкъ! Но това, което ви казахъ за фабриката въ Варна, не може да се каже за фабриктѣ около Софії. Азъ бихъ желалъ, г. министре, още утре да отидете въ тухларната фабрика на Теневъ, бивши финансовъ министъръ, съ жена и едничка дѣщеря, омѣжена за Крумъ Чапрашиковъ, когото уважавамъ. Много богатъ е този Теневъ, но въ фабриката му нѣма нито единъ столъ, кѣдето да поседне човѣкъ, ни едно казанче не ври съ храна за работницитѣ. Когато една комисія, въ която участвахъ и азъ, отидохме въ фабриката, за да купимъ трѣби за водоснабдяване на населенитѣ мѣста, нѣмаше кѣде да седнемъ, а трѣбваше да вдигнемъ едно стадо подъ една круша, да постелемъ мушамата, за да седнемъ да починемъ на сѣнка, защото бѣше горещо — месецъ юлий. Работницитѣ изпразватъ пещитѣ при две горещини — слънчевия пекъ 40 градуса и топлината отъ пещитѣ. Като стана 12 часътъ, работницитѣ по двама души не сѣдватъ наедно. И каква имъ бѣше храната? Непеченъ хлѣбъ, непечени пиперки и несчукана солъ. Когато платихме стойността на трѣбитѣ на този господинъ, азъ му казахъ: „Г. Теневъ! Ви сте бѣлъ комунистъ“. — „Защо?“, казва той — „Кой ти дава право, казвамъ азъ, 400 души хора да ги измѣчвашъ по този начинъ?“ Това му го казахъ. — „Не ти ли дохожда на акъла, че нѣкой отъ тѣзи недоволни работници сѣ нѣкой тухла ще те пречука нѣкой денъ?“ — „Че азъ не отивамъ тамъ“, казва той. — „Толкозъ по-зле. Ние днесъ живѣемъ въ вѣка на взривове и огънь. Ти нѣмашъ право да измѣчвашъ тѣзи 400 души. Никой не ти е далъ това право“.

Азъ виждамъ, че въ законопроекта контролтѣ въ това отношение не е силенъ. Фабрика, като тази на Теневъ, може да е добра за нацията и за производството, но на нея трѣбва обезателно да се тури ключъ. И въ законопроекта трѣбва да се постанови, г. министре — азъ не съмъ въ комисията — че всѣки, който има фабрика и иска да се ползува отъ облагитѣ на законопроекта, щомъ има 10 души работници, трѣбва тамъ да ври ястието, за да се нахрани работницитѣ, трѣбва да се възстанови онзи старъ обичай, за който много приказватъ нашитѣ еснафи и тѣхнитѣ представители, но който обичай еснафътъ е забравилъ: майсторътъ да даде на своя чиракъ или калфа храна, облъкло и мѣсто за почивка. И тогава ще изчезне негодуванието между работницитѣ. Та, азъ пакъ повтарямъ, трѣбва да се повърнемъ къмъ тѣзи наши обичаи. Азъ съмъ стоялъ на занайтъ 7 години и мога да ви кажа, че и като чиракъ и като калфа моятъ майсторъ не ме дѣлѣше отъ софрата: каквото яде стопанинътъ, това ядатъ и калфитѣ, но пазѣха му капитала, пазѣха му инвентара. Днесъ измѣчениитѣ, поруганитѣ, или, какъ да кажа, унизенитѣ работници, които работятъ 10 часа, сѣ недоволни. Азъ съмъ работилъ 12 часа въ сѣмъ пѣлтъ, а сега въ никоя фабрика не чувамъ работници да пѣятъ. Нима всички жалѣятъ? Азъ съмъ работилъ 20 часа срещу Коледа и Великденъ, но сѣ пѣсенъ съмъ работилъ. Ама си знаехъ, че храната ми е добра и че, като дойде сѣботенъ денъ, ние ще бѣдемъ окъпани и облечени и ще ни дадатъ за празничния денъ това, що е нужно на калфитѣ и чирацитѣ. Дойде Димитровденъ, майсторътъ ще върже въ кърпа стойността на заплатата за труда на работника за цѣлата година и ще му каже: „За въ бѣдеще толкова ще ти плащамъ, направи си смѣтката и остани“. Тѣзи паметни дни, Димитровденъ и Георгьовденъ, когато ставаше смѣната на работницитѣ, на чирацитѣ и калфитѣ, сѣ изгубени сега. Онзи денъ тукъ въ Народното събрание донесе кифли единъ кифладжия, който бѣше полуголъ. Азъ се понитахъ, отгдето е този човѣкъ, дали не е нарочно пратенъ тукъ? Споредъ мене, г-да, на този собственикъ, въ фурната на който работи този кифладжия, трѣбва да се затвори фурната, защото неомитъ човѣкъ не бива да приготвя хлѣбъ за хората.

Азъ не съмъ съгласенъ и нѣма да вдигна рѣка, на вѣрвамъ, че ще убедя и много отъ г. г. народнитѣ представители да не вдигнатъ рѣка, за освобождение на нѣкой индустрии отъ плащане данѣкъ. Да сме начисто, да сме наясно. Политиката е една обща голѣма работа. Въ този Парламентъ сѣ събрали 12 политически групи, които представляватъ нацията. Нека не се жѣлимъ единъ на други, но да се помѣчимъ да намѣримъ модуса да разрешимъ единъ голѣмъ въпросъ. Думата ми е за мелницитѣ. Какъ

вие ще насърдчавате едни мелници, а други нѣма да насърдчавате?

Министъръ Ц. Бобошевски: Тѣ не се освобождаватъ отъ плащане на данѣци. Четете законопроекта.

С. Савовъ (д. ср): Азъ имамъ тукъ единъ списѣкъ . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Отъ данѣчни тежести тѣ не се освобождаватъ. Чете забележката.

С. Савовъ (д. ср): Да, но само малкитѣ мелници не се освобождаватъ. Значи, за едни майка, за други мащеха да бѣде държавата. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата) Да сме начисто! Азъ имамъ куража да ви го кажа, вие трѣбва да имате два пѣти куража да го осмѣществите, защото държавата не може да бѣде за едни майка, за други — мащеха. Какъ може да освободите вие отъ данѣкъ 100 мелници и редъ други индустрии, а за 3.500 други мелнички и дума да не отваряте въ законопроекта? Тия 3.500 мелнички все допринасятъ нѣщо. И главното е, тѣ използватъ бѣлия кюмюръ, г. министре. Преждеговорившиятъ говорѣ за бѣлия кюмюръ, за водната сила. Ами тя е свещена. А България е благодатна страна съ тази водна сила, която има. Недейте ги забравя тия малки чакрѣчета, които зубрятъ полека, по малко, но сѣ множдо. Единъ казваше едно време следното: „Не пѣли ведрото млѣчната овца, а многото овце пѣлятъ ведрото“. Така разпразяха нашитѣ бащи, които бѣха чобани. Недейте безогледно да насърдчавате голѣмитѣ мелници, а малкитѣ 3.500 мелнички да унищожавате. Ами че тия 3.500 мелнички сѣ на български граждани. Онзи денъ говори тукъ г. Генко Митовъ за гюловата индустрия. Той преувеличи малко, като каза, че въ тая индустрия намира поминѣка си 250-хилядно население. Ние не сме отъ Черна-Гора, г-да! Ние сме отъ България и знаемъ, че въ гюловата индустрия не сѣ заети 250.000 души. Да сме начисто! Нѣма защо да се надѣгваме. Обаче, той бѣше правъ, като защити тази индустрия. Но, позволете, и ние да искаме да се защити нашето село, да се възстанови вѣрата въ него. Наркъ на хлѣба отъ вѣкове е имало у насъ, защото той е насущний хлѣбъ. Ако въ черквата проповѣдватъ: „Хлѣбъ нашъ насущний даждъ намъ днесъ“, ако въ училището наложително туй се изучава, защо се прѣчи на този хлѣбъ, защо му се бърка? Какъ вие ще освободите голѣмитѣ мелници и другитѣ индустрии отъ плащане на данѣкъ, когато не освобождавате малкитѣ мелници? Съ право хората ще негодуватъ — азъ съмъ миналъ презъ селото, презъ нивата и зная това — и ще казватъ: „За да посѣя нивата, трѣбва да туря 20 кгр. на декаръ; за да го овършея, трѣбва да плата 10%; за да го смѣля — пакъ 10%; за данѣкъ държавенъ — 10%; за общински и окръженъ и др. данѣци — 10%; така се набира 60%. Когато отъ добрия, работливъ български селянинъ, който твори, вие вземате данѣкъ 60% въошу производството, вие нѣмате правото да освобождавате отъ данѣкъ която и да е отъ нашитѣ индустрии. Азъ съмъ за това: всички да бѣждатъ подъ еднакви знаменателъ, всички да плащатъ данѣкъ. Онзи, който ще донесе тукъ нѣкакви шапки неспресирани, за да ги пресиранъ тукъ, ще го освободите отъ мито, за да вземе милиони франка!“

Г. министре! Вие имате единъ нещастенъ индустриаленъ съветъ. Той е нещастенъ не за мене, азъ не съмъ ходилъ да искамъ отъ него облаги и ползи, но сведенията, които имамъ като човѣкъ, който се движи между този народъ, говорятъ зле за него. Това е повече отъ печално и те моля (Къмъ министра) да си вземешъ бележка отъ тая работя. И насаме ще поискамъ да ти кажа нѣкой работи. (Смѣхъ)

К. Томовъ (з): А, щомъ е за насаме, не ти е толкова чиста работата! Кажи го ачикъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Кажи го.

С. Савовъ (д. ср): Ако искате да го кажа, ще го кажа. Азъ имамъ двама братови синове. Единиятъ по-хитъръ, сдобилъ се съ облаги по закона за насърдчение на мѣстната индустрия, но отъ заднитѣ врата — азъ не ги знамъ, не съмъ ходилъ въ министерството презъ тѣхъ — а другиятъ и до днесъ не може да получи облаги, защото нѣма вуйчо владика, пѣкъ азъ съмъ се намѣрилъ депутатъ, но му казвамъ: „Синко, азъ тая работа не я разбирамъ и не ми трѣбва“. Но много други ще дойдатъ при твоя индустриаленъ съветъ, г. министре!

Министъръ Ц. Бобошевски: Той не е мой, той е на законна.

С. Савовъ (д. сг): Той е на закона, но Вие сте блюстителъ на закона.

Министъръ Ц. Бобошевски: Какво говорите тукъ?

С. Савовъ (д. сг): Не можешъ да ми кажешъ, какво говоря! Азъ дадохъ клетва тукъ и ще говоря, споредъ моето разбиране и съвѣсть.

Министъръ Ц. Бобошевски: Тоя съветъ съществува по законъ.

С. Савовъ (д. сг): Той е по законъ, но искамъ да Ви кажа, че същиятъ законъ е и при твоето министерствуване, същиятъ законъ ще бѣде и ако дойде другъ на твоето мѣсто, същиятъ законъ бѣше и при предшествующитѣ министри, обаче, хората въ тоя съветъ сж все едни и сжщи. Вѣрно ли е това? И тѣ сж се научили на едни табиеи, за които може да се каже, че сж срамъ за България. Вие ни разправяте за Белгия, за Англия, но тамъ нѣма такива чиновници, каквито има у насъ, защото азъ сжда за тия чиновници отъ облѣклото имъ: какво облѣкло нося азъ, какво облѣкло носятъ тия чиновници и семействата имъ!

Д. Дрѣнски (д): Корупция има.

К. Томовъ (з): Задни врата има.

С. Савовъ (д. сг): Сега вие да не приказвате, по-хубаво ще бѣде!

Д. Нейковъ (с. д): Това е право. Хубаво каза.

Д. Дрѣнски (д): (Къмъ оратора) Щомъ Вие го казвате, нѣма нужда да го казватъ други.

С. Савовъ (д. сг): За тѣзи три въпроса азъ излѣзохъ на трибуната и скоро ще свърша.

Тукъ има академици, има техници, има всѣкакви; умоветѣ на България сж тукъ. Но строго трѣбва да гледате, когато се касае за контрола. Ние създадохме паралелно съ закона за насърдчение на мѣстната индустрия и другъ единъ законъ — законъ за мѣрките и теглилитѣ. Прилага ли се той? Отговорете, г. министре! Само се провѣрвяватъ кантаритѣ и се удрятъ дѣмги, но ржцетѣ не се провѣрвяватъ. Когато се тегли, нито единъ отъ твоитѣ подведомствени чиновници не дохожда да види, какъ една кола, носяща 800 кгр. цвекло, се продава върху 600 кгр. Вие не сте вишли, какъ единъ шиникъ кукурузъ се мѣри две зърна надъ желѣзото. Законътъ забранява това, обаче то става въ Провадийско, въ Шуменско.

Ако трѣбватъ кредити за тѣзи работи, ще ги гласуваме съ две ржце. Презъ сезона, когато се изнасятъ земеделски продукти, на износнитѣ пунктове трѣбва да отиватъ всички чиновници да провѣрвяватъ. Ние предвиждаме голѣми наказания, но не чуваме да е заловенъ нѣкой и наказанъ. Чиновникътъ нѣма пжтни пари, стои си въ канцеларията и чака да дойде сезона, за да провѣрвява кантаритѣ! Кантаритѣ сж вѣрни, тѣхнитѣ образци се пазятъ тукъ въ едно голѣмо учреждение заключено съ три ключа, но ржцетѣ не сж вѣрни. А това шокира българския производителъ, за когото всички тукъ плачатъ. Производителътъ е производителъ, ама нѣма кой да го защити. Производителътъ е производителъ, но когато закара 40 кола жито въ една мелница, която се ползува отъ закона за насърдчение на мѣстната индустрия и когато му направятъ тамъ житото, което той е събиралъ зърно по зърно, на ярма, той нѣма кому да се оплаче: министърътъ високо, контролъ нѣма. Трѣбва да остави колата и воловетѣ, за да отиде да се оплаква, та да му откраднатъ и тѣхъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Много казвашъ.

С. Савовъ (д. сг): Много не казвамъ, а казвамъ една истина. Азъ говорихъ на г. Данаилова, който е единъ голѣмъ защитникъ на закона и който искаше да ме кандадисва да си вдигна ржката за закона, че азъ бѣхъ свидетелъ какъ се ограбва нашето население отъ тия модерни мелници.

Нѣкой отъ сговориститѣ: И това е мелничаръ! (Смѣе се)

Министъръ Ц. Бобошевски: (Къмъ оратора) Смѣе ти се на акъла.

С. Савовъ (д. сг): Той може да ми се смѣе на акъла, но тамъ е работата, че азъ не държа смѣтка на това, кой ми се смѣе и кой ми ржкоплѣска. Азъ съмъ длъженъ да кажа тѣзи работи отъ тая трибуна, за да вземете мѣрки. Това сж факти, г. министре. Туй ви го говори единъ депутатъ отъ болшинството. Вие не можете да ме обвините, че съмъ комунистъ или еднофронтовецъ. Това го говори Стоименъ Савовъ, който непосредствено го е видѣлъ. Когато единъ селянинъ закара 20 кофи жито въ мелницата, тржбитѣ на която сж пукнати, сигуренъ ли е той, че ще си получи храната, която влага? За тази работа има лѣкъ въ Ромъния. (Оживление) Нѣкои се смѣятъ, но да Ви кажа, г. министре, какво стана. Докато търговцитѣ и индустриалцитѣ смѣтаха да излѣжатъ нашия селянинъ, нашиятъ селянинъ ги излѣга. Какъ? Като параходитѣ съ жито бѣха върнати отъ Гърция. Защо? Защото „маймунъ гъзону ачтж“, защото селянинътъ си отвори очитѣ — смила ядката на житото и си го яде. Докато едно време той отиваше въ града да си купува симидъ, сладкъ хлѣбъ, днесъ гражданинътъ е петименъ да отиде въ село да яде бѣлъ хлѣбъ. Вѣрно ли е това?

Нѣкой отъ лѣвницата: Вѣрно е!

С. Савовъ (д. сг): Има ли контролъ въ търговията съ зърнени храни? Нѣма. И какво става? Остатъкътъ отъ това чисто жито той го смѣсва съ пѣсѣкъ, съ къклица и съ всички, както ги казваме ние, уродици. И когато нашиятъ мелници, напр. въ Варна, произведатъ брашно, или когато нашиятъ добъръ приятелъ Петъръ х. Петровъ, който има мелница въ Ямболъ, произвежда брашно, какво става? Има и друга една мелница въ Червенъ-брѣгъ, срещу мелницата на кооперация „Напредъ“, обаче, друго нѣщо става тамъ — не знамъ какво, но все става нѣщо.

К. Томовъ (з.): Мели се брашно.

С. Златевъ (з. в): Все пакъ мелницата не го прави, а го прави мелничарътъ.

С. Савовъ (д. сг): Но кооперация „Напредъ“ не е пощедра отъ другата мелница насреща ѝ. Азъ знамъ, че единъ отъ акционеритѣ на тази мелница срещу мелницата на кооперация „Напредъ“ не е получилъ никакви дивиденди.

П. Анастасовъ (с. д): Бабанджановъ ли?

С. Савовъ (д. сг): Азъ имена не споменавамъ. И какво стана? Най-страшното: нашиятъ брашна ги върнаха отъ Гърция. Защо? Защото нѣмаха достатъчно глутенъ. А тукъ нашиятъ — не този господинъ, който сега ми се смѣе — нашиятъ опитенъ агрономъ — кажете, какъ му бѣше името — отъ Демократическата партия...

Р. Василевъ (д. сг): Петко Дичевъ.

С. Савовъ (д. сг): ... Петко Дичевъ, излѣзе и тукъ, отъ трибуната, каза, че въ свѣта нѣма жито съ повече глутенъ отъ нашето. Той го изкара съ повече отъ 60% глутенъ. Въ Гърция създадоха законъ, че щомъ житото съдържа по-малко отъ 25% глутенъ, не се позволява вносътъ му. Трѣбваше да опростимъ разноснитѣ и да консумираме брашното, което Гърция не искаше да вземе.

Да ви кажа и другъ единъ примѣръ, г. министре. Станаха лоши години. Разруши се всичко наше. Въ Шуменъ окръжниятъ управителъ, г. Търкалановъ — той е сега тукъ народенъ представителъ и ще потвърди думитѣ ми, той не е селянинъ, собствено, селянинъ е отъ Панагюрище — трѣбваше да положи много усилия, докато откачи 4 вагона жито, предназначено за варненскитѣ и девненскитѣ мелници, за изхранване на шуменското гражданство. Обаче тамошната, шуменската мелница побърза да замѣсти една вагонъ жито съ мухлясълъ мисиръ отъ Ломъ или отъ Кутловица (Фердинандъ), и се развалиха и тритѣ вагона жито. И щѣха да измратъ шуменскитѣ граждани. И азъ казахъ на мелничаря въ Шуменъ: кой ти дава право да тровишъ хорскитѣ деца? Това е хлѣбъ! Какъ смѣешъ? — „Ти, казва, си комунистъ!“ — Никакъвъ комунистъ! Азъ съмъ баща на седемъ деца, които най-грижливо гледамъ, както една птица се грижи за своитѣ пилета, или както единъ последенъ звѣръ се грижи за своитѣ малки. Мене ме

заболъ. Какъ може тая работа? Тъй или иначе, подиръ дватри месеца, една нощъ, къмъ 12 ч., гледаме воденицата гори отъ четиритъ краища. Нима Стоиневъ Савовъ я е запалилъ? Азъ не съмъ опалникъ, не мога да направя тая работа. Запалилъ я е сигурно нѣкой недоволенъ, на когото душата и кръвта е засегната.

Вие, г. г. народни представители, които сте въ комисията, заедно съ г. министра ще му намѣрите модуса да отстраните тѣзи работи. Не трѣбва да се гледа само да се насърдчава нашата индустрия — едни я нарекоха „родна“, други — „мѣстна“, каква ли не щещъ — а трѣбва да му намѣрите модуса да отстраните тѣзи работи. Тамъ, кри този, който ще върти търкалото, трѣбва да има контролъ; мѣстната власт трѣбва да е наблизо тамъ, за да може веднага да се почувствува контролътъ. Ако контролътъ бѣде такъвъ, да дойдешъ да се оплачешъ на министра, тогава, докато се направи ревизия, воденицата може и да не съществува вече. Контролътъ трѣбва да бѣде такъвъ, какъвто е билъ преди освобождението — да има контролъ на всѣка мелница. Този, който повреди храната на нашия селянинъ небетчия, да му даде друга на самото мѣсто. Инакъ, ако пратите пострадалия въ сѣдилищата, той ще стане пишманъ: ще отиде тамъ за едно кило жито и адвокатитъ ще му го взематъ. Не съмъ противъ адвокатитъ (Веселостъ), но той все ще бѣде ограбенъ. Ако не го ограби мелничарьтъ, ще го ограби адвокатътъ. Въ нашата Преславска околия стана следната история. Съставили единъ актъ за 650 хиляди лева по нарушение закона за горитъ. Единъ адвокатъ казва: „Хубаво! Това значи да не го осѣждатъ“. Единъ добросъвестенъ адвокатъ казва: „Ние ще го осѣдимъ; щомъ е за 650 хиляди лева, ще му вземемъ най-малко 10—15 хиляди лева“. Значи, отъ една страна, ще го насърдимъ, отъ друга страна ще му вземемъ воловетъ!

Настоящиятъ законопроектъ е добре дошелъ. Но когато дойде да го разглеждаме членъ по членъ, ние ще вардимъ, както се варди на капия; тогава ще си кажемъ какзото имаме да кажемъ. И за да не стане нѣкакъвъ сакатлъкъ, вие ще прочитате законопроекта въ комисията. И да не ви се види чудно, че ние можемъ тукъ да го провалимъ. Щомъ нѣма контролъ, нѣма да го гласуваме. Който иска, може да се сърди, но други ще ме благославятъ. Така ще примиримъ онзи загриженъ нашъ селянинъ. Азъ не съмъ отъ онѣзи, които смѣтатъ, че като пратимъ назначени кметове въ селата, тѣ ще оправятъ тая работа. Азъ не съмъ съгласенъ съ това, па ще видимъ колко сѣ съгласни и други.

Другъ единъ каза тукъ, че всѣки нашъ селянинъ, който ималъ 25 декара земя, трѣбвало непременно да бѣде застапенъ да отглежда по една породиста крава. За Бога, може ли да се говори така? Така ли лесно се гледа една породиста крава? Този, който казва това, гледалъ ли е крава? Той е гледалъ млѣкото на кравата въ чаша. Но той, ако бѣше гледалъ крава, нѣмаше да говори тази работа. Въ Османпазарско, въ Панагюрско, въ шоплука, отъ който съмъ избѣгалъ азъ, въ Босилеградско, въ Берковско, въ Клисурско, въ Еленско съ 25 декара земя не можешъ да отгледашъ не породиста крава, ами надали можемъ едно прасе да изгледашъ. И прасе да гледашъ, ще трѣбва да отидешъ въ Добруджа или другаде, за да му донесешъ царевича. Тѣзи работи азъ не ги говоря съ тенденция да обиждамъ нѣкого. Азъ говоря това предъ ума, предъ цвѣтето на България — предъ народнитъ представители. И какъ сме се погодили: г. Смиловъ е самъ отъ групата и два часа говори, г. г. радикалитъ сѣ двама души и два часа говорятъ, г. Димо Кьорчевъ и други отъ другитъ групи по два часа говорятъ, а ние сме 170 души депутати и не можемъ да говоримъ всичкитъ по два часа; и ако говоримъ само нѣколко души, вие (Къмъ лѣвицата) веднага казвате: „Най-много говорите вие!“

Ние тукъ по тѣзи въпроси можемъ да приказваме. Можемъ и да сгрѣшимъ отъ тая трибуна, но даже и да сгрѣшимъ, не бива да се надсмиваме. И тежко на онзи, който се надсмива. Азъ не познавамъ по-страшна работа отъ трибуната. Това е то страшилището — трибуната; нищо друго! И когато тукъ се вдига единъ гласъ за или противъ, той създава блага, но създава и вреда. А ние сме повикани тукъ да вършимъ работа и, като сме дали клетва като депутати, не трѣбва да се закачаме, особено по такива въпроси, и да си приписваме едни на други разни работи или да се дразнимъ, а елате всички тукъ да съберемъ нашитъ умове и да направимъ нѣщо добро, като всѣки каже какво го боли или какво знае. Но престанете да ни сравнявате съ Белгия или съ Швейцария. Отишълъ нѣкой си тамъ, излялъ паритъ на бабаща си и идва сега тукъ да ни разправя! Ние не сме нито швейцарци, нито белгийци; ние сме българи, ние сме единъ

народъ, който е прекаралъ 500 години робство, и не се знае кой отъ кое семе е . . . (Смѣхъ) Елате сега тукъ да видимъ, какво можемъ съ общи усилия да допринесемъ за тоя народъ, който много достойно отстоя нитереситъ на държавата си, като плати своя кървенъ данѣкъ. Елате съ целъ да му помогнемъ!

Г. Стефановъ каза: „паразитна индустрия“. Азъ не сподѣлямъ неговото мнение, защото, щомъ той казва, че индустрията ни е паразитна, той е по-голямъ паразитъ, понеже 35 години е билъ покровителствуванъ. Той спечели отъ валути, той спечели отъ машинитъ и сега прави опозиция тукъ. Азъ не идвамъ тукъ да правя опозиция.

Б. Павловъ (д): (Нѣщо възразява)

С. Савовъ (д. ср): Г. Стефановъ ми е повече приятель, отколкото на Васъ, г. Павловъ, защото ти не си билъ три и половина години депутатъ съ него, както съмъ билъ азъ, или позволете ми да ми е приятель толкова, колкото е на Васъ. Но, той си е натоварилъ юка и той може да престане да бѣде покровителствуванъ. Ние смѣло можемъ да вдигнемъ рѣка, щото такива закрепени индустриалци, като него, да не бѣдатъ повече покровителствувани. Него и войната го е покровителствувала: ние го виждаме индустриалець, виждаме го хотелиеръ, виждаме го тукъ, виждаме го тамъ. Ще бѣде престѣпно да покровителствуваме такъвъ индустриалець, и онази рѣка, която се вдигне за такава покровителство, трѣбва да изсъхне! (Смѣхъ. Рѣкопѣскания отъ лѣвицата) Моля ви се, не рѣкопѣскайте, защото пакостъ правите съ тая работа. Азъ не желая да ми рѣкопѣскаете вие (Къмъ земледѣлицитъ), които искахте да ме утрепете на времето. Виждате ли, че ви трѣбватъ сега?

Азъ виждамъ тукъ една непълнота. Не ще вдигна рѣка за покровителствуването на спиртната индустрия. Може да не ме харесате, но нѣма да гласувамъ за това. България множоко пие, г. министре!

Министъръ Ц. Бобошевски: А бе, азъ ли съмъ кривъ за всичко? (Смѣхъ)

С. Савовъ (д. ср): Не бой се, азъ не те обвинявамъ, нѣмамъ намѣрение да те обвинявамъ. Но България множоко пие и това множоко пиене създава лениви хора, създава безработни. Не щатъ да работятъ хората. Въ тая хубава наша земя всѣки келестуръ, дошелъ отъ Арабистанъ, дошелъ отъ Московията, както всѣки день приемаме чужденци, може да намѣри хлѣбъ, а нашитъ хора стоятъ на тѣли на тѣли безъ работа. И пакъ ще кажа — да дойде на сърдцето на депутатитъ — че въ джоба на всѣкиго има най-малко по сто заявления за служба отъ българи, родени въ тая хубава, въ тая прекрасна земя, но при мене не е дошелъ никой чужденецъ да иска работа. Всѣки чужденецъ намира хлѣбъ у насъ, а наши българи гладуватъ, но за пиене иматъ пари. Всички викатъ въ градоветъ, че хлѣбътъ билъ скѣпъ. Виното се продава 30 л. кило, но никой не вика, че е скѣпо. Азъ не съмъ противъ волята на човѣка да го употребява, но има хора, които се подаватъ: като пиятъ шише или две, искатъ трето и четвърто, и ставатъ резилъ, а ставатъ и пакостни за семейството си и за държавата. Азъ не ще вдигна рѣка за насърдчаването на такава индустрия. Стига! За насърдчаване произвеждането на денатуриранъ спиртъ, ако е нужно, три рѣце ще вдигна, но за спиртъ за пиене не ще вдигна.

Дайте да насърдимъ фруктовата индустрия, да има сушено грозде, да има безалкохолно вино. Но за индустрия, която унищожава нашия народъ, при която трѣбва да напоишъ избирателя, за да прави избори — а той — пиялъ човѣкъ, луда свиня — нито знае що прави, нито знае що върши — казвамъ, за такава индустрия не ще вдигна рѣка.

Въ този законъ не виждамъ да се насърдчава фруктовата индустрия. Ние имаме отлична земя, където вирѣятъ нашитъ плодове; дайте да насърдимъ тази индустрия, да включимъ и печенитъ сливи, защото 20 сливи сварени даватъ отлична храна за семейството. За насърдението на такава индустрия азъ ще гласувамъ. Г. Стефановъ казваше, че въ ул. „Нишка“ и въ ул. „Лега“ имало много фабрики безъ куминъ. Не знамъ какво фабрикуватъ тѣзи индустрии. Може тѣзи индустрии да сѣ полезни или вредни, но тѣ не засѣгатъ обивката кесия, общото гърло. Турчинътъ казва: „Джанъ боазданъ гелиръ“ — животътъ презъ гърлото идва. А мелничната индустрия знаете ли какво направя? Нашиятъ селянинъ, ако не свари да посѣе житото, изяда го, защото на воденицата нѣма кантаръ,

нѣма контролъ; кой пие, кой плаща, е неизвестно. И като отиде три пѣти на воденицата, за четвърти лѣтъ нѣма жито да занесе. И като нѣма бѣлъ хлѣбъ — за което говорѣше уважаемиятъ г. Данаиловъ, когото до животъ ще уважавамъ — виждаме го да яде просеникъ, да яде царевично брашно, па и него го нѣма. А да се храни най-напредъ съ бѣлъ хлѣбъ, а следъ туй съ просеникъ, съ мисиренъ хлѣбъ и армеева чорба, това знаете до какво довежда. Тукъ има лѣкари и учени хора, които ще ви кажатъ какъвъ превратъ става дъ този човѣшки организъмъ, който е ялъ три месеци бѣли самуни, а следъ това почва да яде мисиренъ хлѣбъ и зелева чорба. Единъ мой приятель казваше: „Съ мисиренъ хлѣбъ, зелева чорба и фасулъ български езикъ, математика, физика и химия не може да се учатъ“. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата) И който иде тукъ да става студентъ и да яде мисиренъ хлѣбъ и армеева чорба, той може да свърши, но и тѣлото му ще свърши — той е за никѣде. При благоприятни условия селянинътъ храни добре добитѣка си, за да му оре по-дълбоко, а на индустриалеца е потрѣбенъ работникътъ, за да му пренася човалитѣ, докато стои при него, а по-нататъкъ не се интересува какво става съ него. Сѣщото правятъ и дребнитѣ занаятчи. И тамъ има сѣщата болестъ.

Повтарямъ и потрѣтамъ: безъ да се сърдимъ единъ на другъ, дайте си всички мнението по законопроекта за насърдчение на мѣстната индустрия, който е добре дошелъ, но трѣбва да предвидимъ въ комисията, щото при всѣко индустриално заведение, отъ който браншъ и да бѣде то, да има необходимитѣ условия, за да се подобри животътъ на работника. Азъ не съмъ противъ тази индустрия, но при всѣко индустриално заведение трѣбва да има малъкъ куминъ, дето да се готви питателна храна на работницитѣ, трѣбва да има легла за спане и почивка, трѣбва да има контролъ. Тогава ще имате добри граждани, добри работници и не ще ги виждате съ червени знамена и плакарди и да викатъ „Долу буржоазията“. Нашата буржоазия е буржоазия на полици, а не буржоазия на пари. Ако провѣримъ, ще видивъ у всички индустриалци полици, полици и полици, а Народната банка не ги осребрява, и следъ това идватъ фалити и фалити. И кѣде ще стигнемъ?

Всички искатъ индустриаленъ кредитъ, обаче нѣма една наредба.

С. Златевъ (з. в): (Рѣжоплѣска)

С. Савовъ (д. сг): Нѣма нужда да ми рѣжоплѣскашъ. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Калоянъ Маноловъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Момчо Дочевъ.

М. Дочевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Понеже азъ разчитахъ, че преди мене ще говори уважаемиятъ г. Данаиловъ, а следъ това — единъ представителъ на Занаятчийската партия, не успѣхъ напълно, докрай да систематизирамъ своитѣ бележки. Все пакъ, обаче, вземамъ думата тази вечеръ, за да дамъ възможностъ на г. Данаилова да говори утре пръвъ.

Г. Данаиловъ (д. сг): Азъ не съмъ искалъ това. Азъ искахъ да говоря. Недейте мѣси моето име.

М. Дочевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ желая да разгледамъ въпроса за мѣстната индустрия отъ гледна точка на цѣлото национално производство, защото той не може да бѣде разглежданъ нито отъ гледна точка на земеделеца, нито отъ гледна точка на занаятчията, нито отъ гледна точка на самия индустриалець; той не може да бѣде така разглежданъ особено отъ народния представителъ, който не е представителъ тукъ — споредъ моето разбиране — нито на занаятчията, нито на земеделеца, нито на индустриалеца, а е представителъ на цѣлокунния български народъ. Та, казвамъ, въпросътъ за насърдчение на мѣстната индустрия трѣбва да бѣде разглежданъ отъ гледна точка на цѣлото национално стопанство, и специално отъ гледна точка на една негово половина — производството. Загуй азъ ще дамъ официални цифри

за структурата на нашия производственъ процесъ. Споредъ единъ докладъ до стопанската конференция при Обществото на народитѣ отъ страна на нашето правителство, въ България има 550 хиляди земеделски стопанства, които обработватъ кръгло 80 милиона декара земя.

Р. Василевъ (д. сг): Много е, г. Дочевъ 40 милиона декара имаме всичко.

М. Дочевъ (д. сг): 80 милиона, въ смисълъ всичката работна земя, която земеделскитѣ стопанства притежаватъ.

Р. Василевъ (д. сг): Пакъ е много. Максимумъ 40 милиона декара е.

М. Дочевъ (д. сг): Цифрата я вземамъ тѣй, както съмъ я намѣрилъ въ списанието на Икономическото дружество отъ тази година, кѣдето е напечатанъ този одкладъ.

Г. Семерджиевъ (д. сг): Съ горитѣ и съ пасищата.

С. Дрѣновски (з): Годна за обработване може да е, но обработваемата земя е 40 милиона декара.

М. Дочевъ (д. сг): Тамъ е дадена, г. г. народни представители, площта въ хектари, а азъ я ообръцамъ въ декари — умножавамъ съ 10.

Споредъ статистическия годишникъ за 1920/1921 г. въ земеделіето сѣ ангажирани кръгло 2 милиона 143 хиляди души активно работящи.

Това за земеделіето.

За занаятитѣ. Даннитѣ, г-да, които ще давамъ въ цѣлата своя речъ за занаятитѣ съмъ ги взелъ преимуществено отъ книгата на Христо Ст. Хинковъ, единъ приятель на занаятчиитѣ. Заглавието на книгата е „Нашето занаятчийство и неговото бѣдеше“. Нѣмамъ тази книга сега предъ себе си.

Министъръ Ц. Бобошевски: Преди 2 години излѣзе.

М. Дочевъ (д. сг): Въ 1926 г. е издадена и съдържа даннитѣ споредъ преброяването въ 1920 г. Споредъ тѣзи данни, въ България има 85.815 занаятчийски работилници, въ които активно работятъ 179.940 души, отъ които частни стопани 85.815 и работници 94.117. Значи, активно ангажирани работни рѣце въ занаятчийското производство къмъ 1920 г. имаме кръгло 180.000.

За индустрията цифритѣ, които ще ви дамъ, сѣ за покровителствуваната и непокровителствуваната индустрия, които изцѣло сѣ били обектъ на индустриалната анкета, проведена презъ 1921 г.

Оня день азъ направихъ бележка на г. Яневъ, че грѣши, защото той смѣсваше цифритѣ отъ тая анкета съ цифритѣ, които даде г. министърътъ. Споредъ тая анкета, у насъ имаме 1.544 индустриални предприятия, въ които работятъ 55.717 души. Ако къмъ числото на работницитѣ се прибавятъ и собственицитѣ, ще се получи, че въ индустрията къмъ 1921 г. сѣ били заняти 57 или 58 хиляди души.

И тѣй, въ 550 хиляди земеделски стопанства, въ 85.815 занаятчийски стопанства и въ 1.544 индустриални предприятия — като се абстрахираме отъ домашната индустрия, която не се подава на статистика — се творятъ материалнитѣ блага въ България.

Споредъ сѣщия мемоаръ на българската делегация върху стопанското положение на България, представенъ на международната стопанска конференция при Обществото на народитѣ презъ м. май 1927 г. — точно цитирамъ — въ края на 1912 г. народното стопанство въ България се характеризира съ следнитѣ цифри: националенъ доходъ отъ земеделіето 926.8 милиона златни лева; отъ промишленостъ и занаяти — 200 милиона лева златни и отъ търговия — 95 милиона лева златни. Следователно, отъ промишленостъ и търговия се добива като националенъ доходъ приблизително 1/3 отъ онова, което се добива отъ земеделіето.

Когато се говори, г-да, за насърдчение на мѣстната индустрия, азъ смѣтамъ, че трѣбва да се види какво се прави за насърдчение на земеделіето и на занаятитѣ. Азъ смѣтамъ, че смисълътъ на насърдчение на нашето производство, било то земеделско, занаятчийско или индустриално,

е повдигане производителността на националния труд, защото, ако въ България биха се преселили 2 милиона и толкова хиляди холандци-земледълци, 180.000 швейцарци-занаятчии и 58.000 германци работници и индустриалци съ своя голѣм инвентаръ, който иматъ и който инвентаръ е предпоставка за производителността на труда въобще, ние нѣмаше да имаме този националенъ доходъ, а щѣхме може би да имаме 5—6 или 10 пѣти по-голѣмъ. И трѣбва да ви кажа, г-да, че въ това направление е работено. Не ще прави сравнения между едни и други режими, но въ режима на Демократическия сговоръ съ една планомѣрностъ и системностъ е работено въ това направление.

Преди да дойда до мѣрките, които се взематъ за насърчение на различнитѣ производства, позволете ми да спра вашето внимание върху разликата между занаятъ и индустрия, за да не смѣсваме тѣзи два поминѣка, когато говоримъ за тѣхното насърчение.

Г-да! Занаятчийското стопанство се характеризира съ следующитѣ два белега. Първиятъ е, че самиятъ работникъ въ това производство, по правило, е собственикъ на срѣдствата за производството, а работникитѣ сѣ ученици, които учатъ занаятъ. Вториятъ, главниятъ, белегъ на занаятчийското производство е майсторството, както го казваме на български, школуваната, похватната рѣка, рѣката, ако щете, на твореца художникъ. При индустриалното производство имаме противното. Тамъ работникитѣ не е собственикъ на срѣдствата за производство, тамъ собственикъ на тѣзи срѣдства е капиталистътъ. Но това, което е най-характерно за индустрията, то е свършенството на техниката, която замѣства човѣшкия трудъ, мускулната сила. При занаятчийството собственикътъ е едновременно и организаторъ на предприятието, и работникъ, и търговецъ. При индустрията тѣзи функции сѣ разграничени. Работникитѣ не е нито организаторъ на предприятието, нито търговецъ; той продава само своя трудъ, своята работна рѣка.

Итъквамъ това различие, г-да, за да се спра по-подире на мисълта, че ние не можемъ съ едни и сѣщи срѣдства да поощраваме индустрията и занаятитѣ. Занаятитѣ се насърчаватъ съ едни срѣдства, индустрията — съ други. Но тѣзи две промишлени производства не се взаимно изключватъ, тѣ се допълнятъ, защото свършенството на техниката никога нѣма окончателно да замѣсти майсторската рѣка. Наредъ съ индустрията винаги ще върви, ще цѣвти занаятчийството, само че това занаятчийство, ще трѣбва да се приспособи, да се трансформира съобразно съ техническия прогресъ въобще. Доказателство за това, че нѣма противоречие, че не се изключватъ тия два способа на промишленъ трудъ, е развитието на занаятчийството въ Германия. Тамъ, г-да, има занаятчийски работилници на брой 3.124.194, а едри предприятия — 32.000. Активно заети въ занаятитѣ хора има 5.353.576, а активно заети въ индустрията — 5.350.025. Значи, колкото активно заети хора има въ индустрията, толкова активно заети хора има и въ занаятитѣ. И това е въ една индустриална Германия, където предприятията сѣ едри, където срѣдствата на производството сѣ концентрирани въ малко рѣке — както виждате въ 32.000 предприятия, и където свършенството на техниката държи едва ли не първенство въ дѣлия свѣтъ. Въпрѣки всичко това, ние виждаме въ Германия едно занаятчийство, което, както показва статистиката, не умира, но което се развива, което живѣе и ще живѣе паралелно съ индустрията.

Друго едно нѣщо, което ще забележа, то е, че индустрията, както на всѣкъде, така и въ България, се е развила на базата на занаятчийството. Ако направите една статистика на нашитѣ индустриални предприятия, които имаме, ще констатираме, че стопанитѣ на тия индустриални предприятия въ грамдната своя частъ сѣ бивши занаятчии. И голѣмитѣ индустриални предприятия у насъ, които ние можемъ да посочимъ като образецъ въ България, сѣ изникнали отъ обикновени занаятчийски работилници. Тѣй е и въ Германия, но азъ ще приведа примѣри за България. Ще ми позволите да приведа за примѣръ голѣмата фабрика въ Русе, „Мюлхаупт“, която е започнала отъ една обикновена желѣзарска работилница. . .

С. Дрѣновски (з): Такъвъ е Бурджевъ отъ Плъвенъ.

М. Дочевъ (д. сг): И Бурджевъ отъ Плъвенъ. — . . . и която въ 1908 г. е поискала облаги. За тази целъ тя е представила удостоверѣние, съгласно закона, за това, какво има на лице. Споредъ това удостоверение, където, вѣроятно, всичко е малко надуту, за да се дадатъ облагитѣ, въ фабриката на „Мюлхаупт“ презъ онова време е имало 6 же-

лѣзни струга, единъ дървенъ, една бичкия за желѣзо, една бичкия за дърво и други нѣколко дребни машини, които се движатъ отъ двигателъ отъ 8 конски сили. Презъ 1925 г. сѣщата фабрика има двигателъ вече отъ 180 конски сили и динамомашина отъ 130 конски сили. Тамъ работятъ вече 4-ма инженери съ 4-ма чертожници, 10 майстори техници и 320 души работници.

Азъ бихъ ви привелъ, като примѣръ, г-да, и фабриката на Бурджевъ въ Плъвенъ. Бурджевъ е започналъ, само че по-рано, къмъ 1897 г., сѣщо така като единъ обикновенъ занаятчия. Бихъ ви привелъ за примѣръ фабриката „Стругъ“ на Калпакчиевъ. Първоначално тя е почнала съ два-три струга и е била на едно съдружие отъ Калпакчиевъ и Михайловъ. Въ 1899 г. тѣ сѣ поискали облагитѣ.

Г. Данаиловъ (д. сг): Бурджева азъ го помня още, когато съ конь въртѣше, за да образува една конска сила.

М. Дочевъ (д. сг): Калпакчиевъ е трѣбвало да каже какви материали иска да му се разреши да внесе безъ мито. И той е поискалъ да му се позволи вноса за една година на 60.000 кгр. чугунъ и на 40.000 кгр. коксъ, а въ 1921 г. „Стругъ“ иска безмитенъ вносъ на 2 милиона килограма чугунъ и на единъ милионъ килограма коксъ.

Привеждамъ ви тѣзи примѣри, г-да, за да илюстрирамъ мисълта си, че нашата индустрия се е развила върху базата на занаятчийството.

Вънъ отъ това, г-да, има много случаи, когато индустриалнитѣ предприятия служатъ като занаятчийски училища за подготвяне на работници занаятчии, бѣдещи майстори. Такива индустриални предприятия служатъ като примѣръ за подражание отъ занаятчийскитѣ работници. Ще ви превода единъ примѣръ.

Въ моето село Дебелецъ има една фабрика „Напредкъ“. Преди 20 и нѣколко години въ нея сѣ започнали да работятъ четирима майстори килифарци. Работили сѣ съ водна сила. Получили сѣ облагитѣ по закона за насърчение на мѣстната индустрия. Докарали отначало единъ-два струга, едно ренде за дѣски, една машина дълбачка, една фрезь-машина и пр. Отначало сѣ изработвали вѣялки. Дебелецъ и Килифареве сѣ центрове на производството на вѣялки. Г-да! Когато тѣ докарватъ тѣзи машини и започватъ да рендосватъ дѣски не съ рѣчно ренде, както е било по-рано, но съ едно ренде, което работи извънредно бързо, което има сравнително по-голѣма продуктивностъ отъ рѣчното; когато тѣ сѣ почнали да употрѣбватъ всички тѣзи машини; нѣщо повече, когато сѣ направили и една малка леярничка, въ която сѣ изливали желѣзнитѣ части на вѣяката, тѣхното предприятие е успѣло, но сѣщевременно тѣ сѣ повлияли на всички занаятчии тамъ, и днесъ въ с. Дебелецъ има около 15—20 такива работилници. Азъ това бихъ го нарекълъ дребна индустрия, защото се употрѣбватъ машини, които се движатъ съ двигателни отъ 5 до 10 конски сили. Тая фабрика години наредъ е била училище, презъ което сѣ минали много майстори, които, като събрали малко капиталъ отъ чичо, отъ баща, отъ тогозъ, отъ оногозъ, открили отдѣлни самостоятелни работилници и днесъ въ това село годишно се изработватъ 5.000 вѣялки, 5.000 вѣялки по 200 л. костюма цена — това прави едно производство отъ 10 милиона лева въ едно село! Искахъ да кажа какъ едно фабрично предприятие може да послужи като заразителинъ примѣръ за занаятчийскитѣ работилници, които сѣ останали по-назадъ въ техническо отношение.

Вѣрно е, г. г. народни представители, че нѣкои индустрии унищожаватъ, поглѣщатъ съответнитѣ тѣмъ браншове отъ занаятитѣ, защото индустриалното производство е несравнено по-евтино, а нѣкога и качеството на произведената му е по-добро. Итъквамъ тая мисълъ, защото представителитѣ на занаятчийтъ и занаятчийтъ трѣбва да се откажатъ отъ идеята да конкуриратъ съ индустрията, съ техническия прогресъ, да конкуриратъ, тѣй да се каже, съ приложнитѣ науки. Не може въ никой случай занаятчийтъ да искатъ да не се покровителствува индустрията, затуй защото се съиспвали занаятитѣ. Тя е една погрѣшна база. Ние, г-да, не можемъ да останемъ една колониална страна. Ако не дадемъ пѣтъ на техническия прогресъ въ нашето производство, ние ще останемъ една колониална страна, която ще произвежда само сурови материали и ще бѣде експлоатирана отъ чужденцитѣ, както тѣ искатъ. Ние не можемъ да не покровителствуваме индустрията, затуй защото съ своитѣ технически превъзходства тя щѣла да унищожии занаятитѣ. Българскиятъ занаятчия ще трѣбва да знае, че той има да конкурира съ чуждестранния занаятчия,

както българският индустриалецъ има да прави конкуренция на чуждестранния индустриалецъ, както българският земеделецъ съ своитѣ произведения, които изнася на всеобщия пазаръ, прави конкуренция на земеделците отъ другитѣ страни. Има занаяти, г-да, които умиратъ, благодарение на техническото превъзходство на индустрията. Но също така е вѣрно, че има много браншове на промишлената деятелност, които сѣ недостъпни за индустрията, защото техниката не може да измѣсти творчеството на майсторската рѣка. Има цѣль редъ занаяти, които при другъ случай азъ ще ви помена, където техниката въ никои случай не може да измѣсти творчеството на майсторската рѣка. Вземете, напр. шивачеството. Който отива да си шие дрехи, той търси майсторъ да му ги ушие. Майсторътъ-шивачъ по никои начинъ не може да бѣде конкуриранъ отъ индустриалеца. Същото е и съ обуварството. У насъ, доколкото знамъ, сѣ се опитали да създадатъ една или две фабрики за обуца, обаче сѣ загизили, защото се оказало, че не може фабричното производство да конкурира рѣжката. Има, г-да, грамадни области отъ промишлената деятелност, където въ никои случай занаятчийтъ не могатъ да се оплачатъ отъ каквато и да било конкуренция на фабричното производство, защото тия области сѣ недостъпни за последното.

И, най-сетне, г-да, когато правя сравнение между тия два отрасли на промишлената деятелност, трѣбва да кажа, че има индустрии, които създаватъ нови занаяти. Такава е машинната индустрия, която създава електротехнически работилници, работилници за поправка на автомобили, велосипеди и т. н. Създаватъ се нови, несъществуващи занаяти, благодарение на индустрията.

Така че, г-да, заключавамъ, азъ не виждамъ да съществува толкова голѣмо противоречие между интереситѣ на българския занаятчия и интереситѣ на българския индустриалецъ. Въ много случаи тѣзи две области на промишлена деятелност взаимно се допълватъ, подпомагатъ, както свършено набързо изложихъ предъ васъ.

Председателстващъ В. Димчевъ: Г. г. народни представители! Частъ е 8. Г. Дочевъ! Вие сте говорили само половинъ часъ. Ако мислите да говорите повече, да отложимъ заседанието за утре.

М. Дочевъ (д. сг): Искамъ само да завърша мисълта си.

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Председателстващъ В. Димчевъ: Които сѣ съгласни да се продължи заседанието, докато г. Дочевъ завърши мисълта си, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

М. Дочевъ (д. сг): Азъ изтъкнахъ, почитаемо събрание, основната разлика между едното и другото производство и ще повторя, че това, което отличава занаятитѣ, то е майсторството, а туй, което отличава индустрията, то е техническиятъ напредѣкъ. И отъ тукъ взимамъ поводъ да кажа, че е погрѣшна мисълта, изказана отъ нашитѣ занаятчи — азъ съжалявамъ, че г. Табаковъ не е тукъ — въ Търново, че трѣбва да има за занаятитѣ същото покровителство, което се давало на индустрията. Азъ ще кажа, че занаятчийството може да бѣде покровителствувано само въ едно направление — да се усвѣршенствува занаятчийскиятъ трудъ и да се даде евтинъ кредитъ на занаятчиата.

Г. Янчевъ (з. в): Така се разбираше покровителството на занаятитѣ. Зимасъ въ окръжния съветъ, спомнете си, искаме да подпомогнемъ ножарската индустрия въ с. Новамехла.

М. Дочевъ (д. сг): Покровителството пъкъ на индустрията трѣбва да бѣде насочено къмъ това — да се насърчава техническиятъ напредѣкъ, техническиятъ прогресъ. Тия трѣбва да бѣдатъ рѣководнитѣ начала при едното и при другото покровителство. Въ закона за покровителството на занаятитѣ сѣ изброени, почитаемо събрание, всичкитѣ сръдства за покровителство — за това ще говоря утре — а пъкъ въ законопроекта, който сега ни занимава, се изброяватъ мѣркитѣ за покровителство на индустрията.

Председателстващъ В. Димчевъ: Г-да! Преди да вдигнемъ заседанието, ще опредѣлимъ дневния редъ за утре. Дневниятъ редъ за утре ще бѣде продължение на дневния дневенъ редъ.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига.

(Вдигнато въ 20. 5 м.)

Секретаръ: **ИВ. Д. МИХАЙЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитѣ представители: Йосифъ Марулевъ, Левъ Кацковъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Василъ Митевъ, Димитъръ Мишай- ковъ, Таско Стоилковъ, Борисъ Ефтимовъ, Пе- търъ Цуцумановъ, Дончо Мечкарски, Димитъръ Бъровъ, Димитъръ Яневъ, Пандо Сидовъ, Бо- рисъ Божковъ и Андрей Тодоровъ	397	— „Държавенъ вестникъ“ брой 215 отъ 18 де- кемврий 1926 г. (Съобщение)	397
		2. за насърчение на мѣстната индустрия (Първо четене — продължение разискванията)	397
Законопроекти:		Избиране депутация за поднасяне на Негово Вели- чество Царя отговора на тронното слово	401
1. за тълкувателенъ законъ по чл. 56 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ		Дневенъ редъ за следующето заседание	414